

Om forholdet imellem Sakses og Knytlingasagas fremstilling af Danmarks historie 1146—1187.

Historisk Tidsskrift, Bind 10. række, 1 (1930)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_10rk_0001-PDF/hto_10rk_0001_79272.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=79272>

pdf genereret den : 28/5-2008

Om forholdet imellem Saksen og Knytlingasagas fremstilling af Danmarks historie 1146—1187.

AF

JØRGEN OLRİK.

DEn nøje overensstemmelse, der på en række punkter findes mellem Saksen og Knytlingasagas fremstilling af Danmarks historie under tronstridighederne 1146—1157, og som delvis fortsættes i de to kilders skildring af Valdemar den stores og begyndelsen af Knud Valdemarsøns historie (1157—87), har allerede længe været genstand for forskernes opmærksomhed. Allerede Finnur Jónsson kommer i sin kritiske vurdering af Knytlingasagas kildeværdi¹ ind på dette forhold; han opfatter nærmest overensstemmelsen som et bevis for den ypperlige værdi af den mundtlige islandske overlevering, som efter hans mening snarest går tilbage til Absalons personlige meddelelser til sagaens hjemmelsmand. — Adskilligt dybere fører Curt Weibull sin undersøgelse igennem i sine Saxostudier², idet han ved at aftrykke dele af Knytlingasagas og Saksen tekster jævnsides søger at godtgøre, at en så gennemgribende overensstemmelse nødvendigvis må have sin rod i, at de to fremstillinger begge har øst af én og samme skriftlige kilde. Weibull udtaler sig dog

¹ Videnskabernes Selskabs Skrifter 6. R., hist.-filos. Afd. 6, 1 (1900). — Jeg ser her bort fra ældre forskeres, som P. E. Müllers, udtalelser om spørgsmålet.

² Hist. Tidskr. f. Skåneland VI (Lund 1915).

ret forsigtigt om arten af denne deres antagne fælleskilde; han opfatter den nærmest som en art rigshistorisk krønike. — To danske forfattere, der senere har behandlet disse æmner, har ikke kunnet slå sig til tåls med Curt Weibulls mere forsigtigt formulerede hypotese, men har hver på sin vis søgt at udforme denne nøjere. Knud Fabricius har i sin afhandling om Saxos Valdemarskrønike og hans Danesaga¹ søgt at godtgøre, at den tabte fælleskilde måtte antages at være identisk med Saksens egen urtekst om Valdemarstiden, der således skulde have eksisteret som særskilt skrift, inden den af ham blev indarbejdet i hans *Gesta Danorum*. Og Sofus Larsen har i sine Saxostudier² herimod opstillet den hypotese, at den fælles kilde skulde være en af Kristoffer Valdemarsøns skriver Lukas forfattet Danmarks-krønike. Begge disse antagelser står formentlig på meget svage fødder; med hensyn til Knud Fabricius' hypotese skal jeg i det hele nøjes med at henvise til Curt Weibulls gendrivelse³; om Sofus Larsens har jeg korteligt udtalt mig andensteds⁴.

Det er altid en betænkelig sag at opstille hypoteser om tabte kilder, når sådannes eksistens ikke med større sandsynlighed lader sig påvise⁵. Udgangspunktet for nærværende undersøgelse har derfor været at prøve muligheden af at udfinde årsagerne til slægtskabet mellem de to kilder uden at ty til sådanne hypoteser. Dermed er det dog ikke meningen, at undersøgelsen nødvendigvis må føre tilbage til Finnur Jónssons standpunkt: at *Knytlingasaga* for dette tidsrums vedkommende udelukkende bygger på mundtlig islandsk overlevering; ti man må sikkert give Curt Weibull ret i, at overensstemmelserne, særlig for tidsrummet 1146—1157, er så betydelige og omfattende, at der med stor sandsynlighed må antages en vis litterær forbindelse mellem de to kilder, selv om man på den anden side ikke bør

¹ Hist. Tidsskr. 8. R. VI (1917).

² Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Historie 1925.

³ Hist. Tidsskr. f. Skåneland VII.

⁴ Festskr. t. Kr. Erslev (1927) 138—139.

⁵ Jfr. Kr. Erslev om »Hvitfeldts tabte kilder« i Hist. Tidsskr. 6. R. II 427 ff.

overse muligheden af, at adskillige i historisk interesserede kredse omløbende fortællinger netop ved den mundtlige overlevering kan være blevet støbte i så faste former, at to forskellige kilders gengivelse af dem kan falde sammen i en række hovedpunkter.

Der er her næppe anden vej at gå end (i lighed med hvad Curt Weibull gør for tidsrummet 1146—1157) at sammenstille de to kilders beretninger i rækkefølge, gøre rede for deres indbyrdes overensstemmelser og afvigelser og søge nærmere at bestemme disses art, for så til slut at sammenfatte undersøgelsens resultater. Det vil altid være forbundet med nogen vanskelighed at sammenstille to så forskelligartede kilder som Sakse og Knytlingasaga, hvoraf den ene er bredt fortællende, ofte med indflettelse af mange i forhold til helheden mindre væsentlige småtræk, medens den anden er kort og knap og holder sig til de ydre hovedbegivenheder. Det synes derfor mest formålstjenligt at lægge Knytlingasagas kortfattede beretninger til grund for sammenstillingen og særlig fremhæve de punkter, hvor dens fortællinger enten afviger fra Sakses eller supplerer hans fremstilling med visse enkeltheder¹.

For at lette den lange og besværlige undersøgelses gang noget for læserne vil det sikkert være hensigtsmæssigt at dele den i to halvdele, den ene omfattende tidsrummet 1146—57, den anden tidsrummet 1157—87; ti, som det er bemærket både af mig selv² og af flere af de ovenfor anførte forfattere, er der et vist skel i Sakses *Gesta Danorum* ved året 1157; medens hans skildring af de indre stridigheder 1131—57 nærmest former sig som en samlet rigshistorie, falder hans fremstilling af det følgende tidsrum mere fra hinanden og opløser sig i en række

¹ Et vist hensyn må der også tages til at sagaen først er nedskrevet en rum tid efter Valdemarstidens afslutning (antagelig c. 1260—70); dens mundtligt overleverede efterretninger må derfor være gået igennem en eller to mellemhånd, inden de er tilflydt sagaforfatteren, og heri ligger der naturligvis betydelige muligheder for fejl og forvanskninger i overleveringens enkeltheder. Også sagaens mindre gode håndskriftlige overlevering kan i så henseende spille en vis rolle.

² I indledningen til min oversættelse af Sakses *Danesaga*.

fyldige enkeltskildringer, der aldeles overvejende synes at gå tilbage til Absalons personlige minder. Hertil kommer, at der direkte, stundom næsten verbale overensstemmelse mellem Sakse og Knytlingasaga — måske netop som følge af det her påpegede forhold — er langt større for afsnittet 1146—1157 end for det følgende tidsrums vedkommende.

Den nøje overensstemmelse mellem de to kilder, der synes at måtte bero på en vis litterær sammenhæng mellem dem, begynder først med det dobbelte kongevalg efter Erik Lams død 1146, og undersøgelsen vil derfor tage sit udgangspunkt herfra¹.

Knytlingasagas kap. 107 melder først ganske kort om Svens kongevalg i Skåne og Knuds i Jylland; dernæst nævnes det, at Valdemar på den tid var 17 år gammel og var mere venligt stemt mod Sven end mod sønnen af hans faders banemand. Endelig anføres, at Sven og Knud havde megen indbyrdes ufred; det første slag mellem dem stod ved Slangetorp, og deri sejrede Sven. — Sakse giver en udførlig skildring af de nærmere omstændigheder ved Svens kongevalg, først på Sælland, siden i Skåne; dernæst skildrer han, hvorledes Knud drager til Sælland og vinder ærkebisp Eskil til forbundsfælle, hvad der dog ikke gavner ham noget, da Sven først tager Eskil til fange i Skåne og dernæst sætter over til Sælland og sejrer over Knud ved Slangetorp.

Som det vil ses, er der intet i Knytlingasagas fremstilling, der strider mod Saksen; men der er dog visse afvigelser, der fortjener at fremhæves. Sagaen har på dette sted intet at berette om ærkebisp Eskils tilfangetagelse, men indskyder fortællingen

¹ Det er påpeget af mig i afhandlingen i festskriftet til Kr. Erslev, at man ikke med Sofus Larsen kan påberåbe sig det sted i Knytlingasaga (kap. 95), hvor der m. h. t. kampene mellem Nils og Erik Emune meddeles, at der har stået flere slag imellem dem, hvis udfald ikke kendes, og som hjemmel herfor henvises til lærde danske bøger, som bevis for, at sagaen for dette tidsrums vedkommende har benyttet en udførlig dansk krønike; det godtgør kun, at sagaens forfatter har haft kendskab til kortfattede danske årbogsnotitser, der angav stedet for vedkommende kamp uden at berette om dens udfald.

derom i kap. 108 mellem korstoget til Dobin og slaget ved Thorstenstorp; og da sagaen heri stemmer overens med de danske årbøger, der henlægger ærkebispens tilfangetagelse til år 1149 og slaget ved Thorstenstorp til år 1150, er der grund til her at minde om det ovenfor citerede sted i sagaen (kap. 95), der viser, at dens forfatter har kendt og benyttet »lærde danske bøger« (5: årbøger). — Vigtigere er dog det faktum, at Valdemar i Knytlingasaga skydes i forgrunden i dens indledningsord til Svens og Knuds tronstridigheder; hos Sakse nævnes Valdemar først efter slaget ved Thorstenstorp, idet det fortælles, at han nogle dage efter dette tager tjeneste hos Sven og af denne får overladt sin faders hertugdømme i Sønderjylland.

Det næste afsnit i sagaen (begyndelsen af kap. 108) indeholder beretningen om de to kongers mislykkede fælleskorstog mod Dobin og påfølgende brudd, idet Sven, der har mistet sit skib ved overfald af Venderne, ikke tør tage mod Knuds tilbud om at overlade ham et andet. Sakse beretter langt udførligere om de samme kampe, men iøvrigt i fuld overensstemmelse med sagaen. Denne kender dog visse enkeltheder, der ikke findes i Saksens omstændelige fortælling: den nævner således navnet på den pave, der prædikede korstog¹, den meddeler i forbigående at kejser Konrad af Tyskland i den anledning drog på Jorsalfærd; den nævner navnene på de gidsler, som Sven og Knud inden det fælles korstog stillede hinanden (Olaf Glug og Nils Skade), og den omtaler Vismar havn som den danske flådes samlingspunkt. Det vil ikke være let at forklare, hvorfor Sakse ikke skulde have medtaget ialfald de to sidste enkeltheder, hvis han efter Curt Weibulls antagende havde forefundet dem i en skriftlig kilde; de supplerer jo fortræffeligt hans egne efterretninger om korstoget. De skønnes at måtte stamme fra en hjemmelsmand, der dels har været godt inde i Vendlands topografi, dels interesseret sig særlig for og haft gode kundskaber om forholdet mellem kongerne og stormændene i Danmark.

¹ Sagaen kan have sit kendskab til pavens navn (Eugenius III) fra de danske årbøger, der nævner hans tiltrædelse af pavedømmet ved år 1146.

Det næste afsnit i sagaen handler om slaget ved Thorstens torp (umiddelbart foran dette er indskudt efterretningen om Eskils tilfangetagelse, se ovenfor), om Valdemars optagelse Svens hird, og om Svens tog mod Knud, der blev afbrudt ved hans fortrolige rådgivers, Ebbe Skjalmsøns, død i Odense. — De samme hovedtræk går igen i Sakses udførligere skildring: Sakse beretter dog tillige om et forgæves forsøg fra Knuds side på at overrumple Roskilde, hvorefter han vendte tilbage til Jylland; han gjorde dog snart efter et nyt Sællandstog, og nu lykkedes det ham at indtage Roskilde. Derefter følger hos Sakse skildringen af slaget ved Thorstenstorp. — I fortællingen om Valdemars komme til Sven er der en karakteristisk forskel mellem de to kilder; medens Sakse ikke lægger skjul på, at Valdemar tog tjeneste hos Sven og af denne forlenedes med hertugdømmet i Sønderjylland, hedder det kun i Knytlingasaga, at Valdemar havde rige i Jylland og efter kampen ved Thorstenstorp optoges i Svens følge; det er som om sagaens hjemmelsmand har ømmet sig ved at tale rent ud om Valdemars underordnede forhold til Sven. — Derefter følger hos Sakse episoden med Svens hærtog til Vagrien, foranlediget af den landflygtige Ditmarsker Edler; hertil kender sagaen intet. Først derefter beretter Sakse om, hvordan Sven sætter over til Fyn, men vender om ved efterretningen om Ebbes død (at Ebbe døde i Odense, som sagaen beretter, véd Sakse ikke noget om).

Til efterretningen om Ebbes død knytter sagaen en skildring af, hvordan fra denne stund af Riber-Ulv, Detlev Edlersøn og Yngvar Kvæse blev Svens nærmeste rådgivere, hvad der i høj grad bidrog til at lægge kongen for had. Danerne sagde, hedder det i sagaen, at kong Erik Emune truede med at gøre Danerne alt det onde, som hans søn kong Sven virkelig lod gøre; Danerne kaldte ham Sven Svidende, fordi han var hård og grum mod alle. Han rådede sin faders drabsmand Sorte-Plog bane; det var Yngvar Kvæse, der dræbte ham. Hertil føjer sagaen en nidvise, som Islændingen Einar Skulesøn kvad om Sven, fordi han ingen skjaldeløn fik for et lovkvad over ham; denne nidvise kender sagaens forfatter selvfølgelig fra en speciel islandsk overlevering.

— Til alt dette har Sakse intet tilsvarende på dette sted; først senere, efter skildringen af Svens Tysklandsfærd og møde med kejseren i Merseburg, udmaler han, hvordan Sven, der nu følte sig tryk, forfaldt til hovmod og havesyge (uden dog at nævne nogen af hans rådgivere ved navn). Sakses dadlende ord om Sven har dog ikke så skarp en klang som Knytlingasagas kortfattede karakteristik, og sagaens nedsættende ord om Erik Emune strider endog direkte mod Sakses opfattelse af denne. Ligeledes modsiges sagaens beretning om Sorte-Plogs drab direkte af Sakse, der netop fremhæver Svens overbærenhed med sine fjender og specielt sin faders drabsmand efter indtagelsen af Mildeborg i Frisland. Sagaens hjemmelsmand synes da ganske vist at vise noget kendskab til Svens personlige forhold og rådgivere, men man har tillige det indtryk, at det har været ham (i betydeligt højere grad end Sakse) om at gøre at fremhæve alt, hvad der kunde sværte Sven i folks omdømme for des bedre at kunne forsvare Valdemars senere optræden overfor ham.

Det følgende afsnit i Knytlingasaga er en ganske kort skildring af Svens følgende Jyllandstog og af Knuds nederlag ved Viborg og flugt over Ålborg og Ljudhus (Lødøse) til hans stiftfader kong Sverker i Sverige. Sagaens beretning stemmer i det hele nøje med Sakses langt udførligere skildring; af enkeltheder udover Sakse har sagaen kun to træk, der begge ser ret sandsynlige ud: at Knud var i Hedeby og samlede mænd mod Sven, da denne begyndte sit Jyllandstog, og at Knud på flugten til Sverige lagde vejen fra Ålborg til Ljudhus over Konghelle.

I sagaens skildring af Knuds landflygtighed er der derimod adskillige afvigelser fra Sakses. Sagaen beretter om et tilbud fra Sverker til Knud om at bytte rige med ham, som Knud afslår; hertil kender Sakse ganske vist intet i denne sammenhæng, men senere, efter Svens Sverigestog, skildrer han, hvordan Knud sammen med Valdemar drog til Sverige for at bejle til Sverkers datter, og hvordan Sverker ved den lejlighed tilbød at gøre Knud og Valdemar til sine arvinger og forbigå sine egne børn — hvad der vel ikke er enstydigt med Knytlinga-

sagas beretning, men dog noget i slægt med den. — Endvidere lader sagaen Knud drage først til Rusland og derfra til sine morbrødre i Rostock; besøget i Rusland kender Sakse intet til, og i stedet for Rostock nævner han (sikkert rigtigere) Polen. — Fremdeles lader sagaen Knud på sin tigtergang om hjælp komme først til ærkebisp Hartvig af Bremen, hvorefter denne følger ham til Henrik Løve; Knud hverver så hær i Saksland og falder med den ind i Jylland. Derimod lader Sakse Knud henvende sig forgæves til Henrik Løve, men få hjælp hos ærkebisp Hartvig af Bremen. På dette punkt synes sagaen nærmest at have ret overfor Sakse, da man af Helmolds ord nærmest må slutte, at Henrik gav Knud hjælpetropper. (Derimod er det naturligvis en fejltagelse, når sagaen betegner Henrik Løve som en søn af kejser Konrad III.) — Alt i alt synes da sagaens hjemmelsmand — trods enkelte urigtigheder — at have besiddet en del viden om kong Knuds personlige forhold, som ikke genfindes hos Sakse.

Sagaens skildring af Knuds påfølgende Jyllandstog og sammenstød med Sven i Viborgegnen, ved hvilken lejlighed Valdemar udmærker sig, stemmer i det hele nøje med Saksen. Dog skyder sagaen også her Valdemar endnu mere i forgrunden end den danske historieskriver; sagaen véd navnet på den bæk (Gedsbæk), hvorover Valdemar bryder et spær med de saksiske ridere, og har en enkelthed fra Valdemars rytterkamp, som Sakse ikke kender: da huggede Valdemar til grev Folkrad (hedder det i sagaen), så at han faldt af hesten; Valdemars mænd kom så til og dræbte greven. Sakse fortæller intet om, at det var Valdemar, der fældede Folkrad, men beretter kun, at han faldt i slaget, fordi han ikke kunde finde nogen, der vilde tage ham til fange. — Atter her søger da sagaens hjemmelsmand at fremhæve Valdemars personlige indsats og har også haft kendskab til enkeltheder ved kampen, der ikke genfindes hos Sakse.

Sagaens skildring af Knuds sidste fortvivlede forsøg på at sætte sig fast i Nordfrisland og hans nederlag ved Mildeborg stemmer ligeledes godt overens med Saksens udførligere fortælling; derimod kender den intet til Svens kamp med Venderne

og til Vedemans oprettelse af et vikingelag i Roskilde til værn mod sørøvere, hvis skildring Sakse indskyder inden fremstillingen af kampen i Frisland. Af enkeltheder i sagaen, der ikke findes hos Sakse, kan kun nævnes, at Knud ifølge sagaen eftergav hver af Friserne en halv ørtug af deres skat til Danekongen, medens Sakse kun i almindelighed véd at berette, at Knud vandt Friserne ved at eftergive dem en del af skatten (denne forkærlighed for bestemte talstørrelser vil vi også senere træffe adskillige eksempler på i sagaen); ligeledes melder sagaen, at Sven lod sine skibe trække over land fra Slien til Hollingsted i Frisland, medens Sakse kun i almindelighed nævner, at Sven lod nogle af sine skibe slæbe over land fra Slesvig til Ejderen; endelig lader sagaen Knud flygte først til Henrik Løve, derfra til kejser Frederik, medens Sakse lader ham ty direkte til kejseren. — Sagaens hjemmelsmand har således kendt adskillige enkeltheder vedrørende kampene i Frisland udover Sakse, ligesom han synes at have været godt orienteret i Sønderjyllands topografi og lokale overleveringer.

Nu følger i sagaens kapitel 109 en skildring af Svens møde med kejser Frederik i Merseburg, hvor han nødes til at tage Danmark til len af kejseren og forlene Knud med Sælland mod at denne gav afkald på Danmarks rige; endvidere af Svens misligholdelse af forliget og oprettelsen af et nyt forlig, der tildelte Knud et mere spredt len, beliggende både i Jylland, Sælland og Skåne; det anføres også, at Valdemar begge gange måtte gå i borgen for forliget. — Sagaens fremstilling stemmer i det hele nøje med Saksen; dog har den visse for den ejendommelige småtræk. Således lader den Henrik Løve være med til (sammen med kejseren) at mægle forlig mellem Sven og Knud, og den specificerer det len, som Knud modtog ved det andet forlig, som bestående af Åbo syssel i Jylland, seks herreder på Sælland og seks i Skåne, ligesom den meddeler, at dette forlig fandt sted i Viborg. — Hertil føjer sagaen efterretningen om, at Knud fæstede sin søster Sofia til Valdemar og overlod ham tredjedelen af sit arvegods i fæstens gave; dette beretter Sakse først efter fortællingen om Svens hærtog mod Sverige. Sagaen

tilføjer, at Sofia var datter af kong Valadar af Polen (hvem Sakse ikke nævner), og slutter kapitlet med (ligeledes i modsætning til Sakse) at præsentere Kristoffer, Valdemars søn med hans frille Tove, for læserne. — Alt i alt får man således også her det indtryk, at sagaens hjemmelsmand udover Sakses fremstilling har haft betydeligt kendskab til personlige forhold indenfor det danske kongehus og til ordningen af landets styrelse.

I begyndelsen af sagaens kapitel 110 skildres Svens hærtog mod Sverige. Også her er der gennemgående den bedste overensstemmelse mellem sagaens knappe og Sakses udførligt malende skildringer. Af småtræk, der findes i sagaen, men mangler hos Sakse, må først og fremmest nævnes den efterretning, at Sven sendte bud til Knud og Valdemar om at drage med ham, men at de ikke vilde, fordi kong Sverker var gift med Knuds og Sofias moder Rikissa. Endvidere indeholder sagaen udover det fra Sakse kendte stof nogle statistisk-topografiske oplysninger om de erobrede svenske provinser, Finvedens og Værends, herredsinddeling og kirketal, ligesom den kender tilnavnet på den danske stormand, der også ifølge Sakse faldt i kampen mod Værendboerne: Nils Dotta. Endvidere stedfæstes Finvedboernes overfald på de hallandske høvdinger Karl og Knud til Farthuse (Favrås) i Halland. — Således viser sagaens hjemmelsmand sig atter her vel kendt med det danske kongehus' personlige forhold, ligesom han også røber gode kundskaber om grænselandenes topografiske forhold.

Nu følger i sagaen en skildring af Valdemars og Knuds Sællandstog og forligsmøde med kong Sven i Sundby ved Roskildefjord, samt af Svens lige efter følgende Venderkamp Sydøst for Roskilde, der stedfæstes til Kalvslunde (hvad der falder ypperligt i tråd med skildringen hos Sakse, der ikke har dette stednavn). Sagaen stemmer i det hele særdeles vel overens med Sakse, men kender intet til dennes forudskikkede beretning om den skånske almues oprør mod Sven og om det personlige brudd mellem Sven og Valdemar.

Derefter fortæller sagaen, at kongerne det år holdt fred

med hverandre; men Detlev Edlerson og Riber-Ulv rådede jævnlig kong Sven til at tage begge sine modstandere af dage med svigefuldt råd. Dette huede Sven vel, og engang, da han erfarede, at de begge var i Ribe, drog han afsted for at overfalde dem. Kongerne fik dog nys om sagen og drog hver til sit, Knud til Viborg, Valdemar til Hedeby. Da Sven fik dette at høre, vendte han atter om. Nu udbød Knud og Valdemar leiding og stævne til Sælland; her lå Knud og Valdemar 7 nætter i Lyngby i Voldborg herred (ved Lejre å), men sloges ikke med ham. Nu skiltes Skåningerne fra Sven, der flygtede til Falster og derfra til sin svigerfader markgreve Konrad af Landsberg, hos hvem han dvælede i 3 måneder.

Sagaens beretning stemmer her i alle hovedtræk med Saksen, men den nævner intet om Svens og Valdemars, af Sakse skildrede, forudgående færd til markgreve Konrad og om Svens forsøg på at få Konrad til at fængsle Valdemar. Af enkeltheder, hvori sagaen afviger fra Saksens fremstilling, må navnlig fremhæves, at Sakse lader Knud og Valdemar opholde sig i Viborg på det tidspunkt, da Sven sætter over til Fyn for at overrumple dem; sagaen lader dem derimod opholde sig i Ribe, hvad der er mere sandsynligt, da det vilde være meget uhensigtsmæssigt at drage over Fyn, når man ønskede at overrumple dem i Viborg. — Sakse lader fremdeles Knud og Valdemar tage kongenavn på Viborg landsting, inden de gør tog til Sælland, medens sagaen (i begyndelsen af kapitel 111) først lader Valdemar kåres til konge efter Svens flugt, »fordi han var en almindeligt yndet mand«; Knud kommer i sagaen først i anden række efter Valdemar. Efterretningen om, at de to konger lå i 7 nætter i Lyngby Vest for Roskilde, genfindes ikke hos Sakse, men passer meget godt ind i dennes skildring. — Endelig lader Sakse Sven opholde sig i tre år hos Konrad, medens sagaen kun nævner tre måneder (måske en fejl i dens håndskriftlige overlevering). — Atter her viser da sagaens hjemmelsmand gode og indgående kundskaber om sådanne ting, der vedrører Knuds og Valdemars personlige skæbne (stadig forbundet med en vis forkærlighed for Valdemar personlig), og dens efterretninger kan endog på et enkelt punkt tjene til korrektiv på Saksens fremstilling.

Vi kommer nu til sagaens kapitel 111, der omhandler det første afsnit af begivenhederne 1156-1157. Sagaen beretter, at mens Knud var oppe i Sverige at hente sin fæstemø, Sverkers datter, faldt Sven og Henrik Løve ind i Danmark og var der omtrent 14 dage; de nåede frem til Sommersted (i det nordligste Sønderjylland). Da Valdemar fik nys herom, satte han fra Sælland over til Fyn med så mange folk, som han havde kunnet samle; men da han kom til Medelfarsund, var det svært at komme over sundet for isens skyld; dog slap han over selv attende og drog straks nordpå i Jylland og samlede folk. Sven og Henrik fik nys herom og vilde ikke oppebie ham, men flyede og brugte på hjemvejen 2 dage om den strækning, de havde været 14 om på udvejen. Valdemar gav så sin hær hjemlov og var i Jylland den vinter.

Der er i dette afsnit adskillige, ikke helt ringe afvigelser fra Saksens fremstilling, rent bortset fra den sædvanlige stilistiske forskel mellem sagaens knappe og Saksens brede fortællemåde. Ifølge Sakse drog Knud til Sverige for at trøste sin moder i anledning af Sverkers drab; da drabet vistnok først fandt sted ved Juletid 1156, men Svens og Henriks indfald i December samme år, er sagaens fremstilling på dette punkt sandsynligere. Sakse kender intet til Valdemars isvanskeligheder ved Lillebælt; derimod fortæller han, at da Knud var kommet hjem fra Sverige til Sælland, blev der blandt hans mænd udspreddt et rygte om at Valdemar havde sluttet fred med fjenden, og at Esbern Snare, der tilbød at sætte over til Jylland for at erfare det sande forhold, havde en frygtelig hård overfart, hvad der synes at have interesseret Sakse og hans hjemmelsmand Absalon mere end kongens tilsvarende genvordigheder. Iøvrigt stemmer sagaen ganske vel overens med Saksens fremstilling; dog nævner Sakse ikke Sommersted som den landsby, hvor Svens og Henriks fremrykning standsede; sagaen har sikkert øst sin viden herom fra danske årbøger, da både Sorø-, Ryd- og Lundeårbogen nævner navnet i denne sammenhæng. En ganske ubetydelig afvigelse mellem de to kilder er det, at sagaen lader hæren bruge 2 dage til hjemvejen, medens Sakse

nævner 3; årbøgerne er her enige med sagaen. — I dette afsnit viser sagaen da en vis selvstændighed overfor Sakse; dels har den benyttet danske årbøger til supplerings af det stof, den har tilfælles med Sakse, dels har dens hjemmelsmand på to punkter forsynet den med selvstændige efterretninger (dels om motivet til Knuds Sverigesrejse, dels om Valdemars isvanskeligheder ved overfarten over Lillebælt), der begge synes at stamme fra velunderrettet kilde og begge angaar personlige forhold og oplevelser vedrørende Valdemar og hans medkonge.

Nu følger sagaens skildring af Svens fornyede angreb på Danmark med en vendisk styrke og af hans erobring af Fyn, samt af Knuds og Valdemars ankomst til øen med en hærstyrke og det påfølgende forlig. Også i dette afsnit viser sagaen betydelig selvstændighed overfor Sakse. Den meddeler bl. a. i stik modsætning til denne, at Fynboerne nægtede at følge Sven og tyede til Knud og Valdemar med deres koner og børn; den kender intet til den intime forhandling mellem Sven og Valdemar i Albanskirken i Absalons nærværelse, som Sakse udmaler, men beretter kun, at Sven lagde afgørelsen i Valdemars hænder, sagde at han kun ventede sig godt af ham, og bad ham skifte landene mellem dem efter eget tykke. Hertil lader sagaen Valdemar svare, at han først vilde rådføre sig med de forstandigste og bedste mænd i landet, men dem kunde han ikke med det samme få fat på og bad derfor Sven bide indtil videre på Falster. Sven svarede ifølge sagaen hertil, at han ikke kunde føde sit følge i så lille et land, og bad derfor de to andre konger tage mod hans mænd og underholde dem, indtil det afgørende forligsmøde kunde finde sted; det lovede de. Sven afgav et højtideligt løfte om at blive på Falster indtil mødet og ikke tage flere mænd til sig i mellemtiden — et tilsagn, som han dog ikke holdt.

Dette sidste punkt genfindes hos Sakse (der iøvrigt nævner Lolland overalt, hvor sagaen nævner Falster); men iøvrigt bygger sagaen her åbenbart på en fra Sakse noget afvigende overlevering, der ligesom i tidligere afsnit skyder Valdemar endnu stærkere i forgrunden end Sakse gør og til gengæld søger at

nedsætte Sven betydeligt mere end Sakse tilsigter. Beretningen om Fynboernes frafald fra Sven ser ikke videre sandsynlig ud overfor Saksens modsatte standpunkt; rimeligere synes Valdemars motivering af udsættelsen af afgørelsen indtil det endelige forligsmøde (der ikke genfindes hos Sakse). På dette og adskillige andre punkter gør sagaens beretning et så at sige mere »officiøst« indtryk end Saksens på Absalons meddelelser byggede beretning.

Nu følger i sagaens 112. kapitel fremstillingen af det afgørende forligsmøde på Falster (hos Sakse: Lolland) og af rigets deling mellem de tre konger, alt i meget nøje tilslutning til Sakse; dog indeholder sagaen den tilføjelse, at Valdemar tyktes alle at vise stort ædelmod mod Sven i dette forlig, fordi folk syntes at Sven havde forbrudt land og rige. Endvidere meddeler sagaen, at Knud og Valdemar lagde deres lande sammen. — Disse tilføjelser ud over Saksens fremstilling røber samme tilbøjelighed hos sagaens hjemmelsmand til at fremhæve Valdemar og nedsætte Sven, som flere gange er iagttaget i det foregående; desuden røber de som adskillige tidligere et vist fortroligt kendskab til de personlige og dynastiske forhold i kongehuset.

I sagaens kapitel 113 skildres Knuds indbydelse til gilde i Roskilde, samt hvorledes Knud og Valdemar, der er draget i forvejen, rider ad Ringsted til for at møde Sven; hvorledes Knud fatter mistanke til denne og nægter at ride med, medens Valdemar vægrer sig ved at tro derpå; hvordan Valdemar alene rider til stævne med Sven og finder alle hans mænd iførte brynjer og så jærnkledte som var de oversået med isstykker; hvordan Valdemar bebrejder Sven dette, medens Sven undskylder sig med at han havde hørt, at Knud mødte mandstærk, og Valdemar advarer ham mod troløshed. Endelig fortælles om deres ridt til Roskilde og om det store gilde, der fandt sted dér om natten.

I alle hovedtræk stemmer sagaens beretning godt med Saksens; men der er dog visse småafvigelser. Således begrundes i sagaen Knud sin vægring ved at følge med til Ringsted dels med sin almindelige mistanke til Svens ærlighed, dels med sin frygt for

Svens slette rådgivere Detlev Edlersøn, Riber-Ulv og Yngvar Kvæse (der ikke nævnes hos Sakse); desuden lader den Knud selv råde Valdemar til at drage videre, da der ikke var nogen sandsynlighed for, at Sven vilde dræbe den ene af dem, eftersom han snarere vilde lure på en gunstig lejlighed til at tage dem begge af dage — et *raisonnement*, der nok genfindes hos Sakse, men kun som forfatterens personlige opfattelse af Svens handle-måde. Også ordskiftet mellem Sven og Valdemar er udførligere refereret end hos Sakse, og hele fremstillingen er som ved adskillige tidligere lejligheder i endnu højere grad end hos Sakse indstillet på at sætte Valdemar i det gunstigst mulige lys.

Nu følger i sagaens kapitel 114 skildringen af selve blodgildet i Roskilde, der vel viser meget stor overensstemmelse med Saksen, men også visse afvigelser, der dog i reglen ikke strider mod Saksen fremstilling, men kan tjene til at klargøre og supplere den på adskillige ret afgørende punkter. Forberedelserne til drabsscenen skildres noget anderledes end hos Sakse: Kong Svens mænd havde leg og lystighed udenfor herbergerne, og folk strømmede did fra herbergerne, alt som dagen led, da de fandt det morsommere end at sidde hele tiden og drikke; der var da kun få mænd i herbergerne foruden kongerne. Som supplement til Saksen fremstilling har denne skildring et vist præg af troværdighed. — Derefter følger den også hos Sakse skildrede scene: hvorledes Detlev og nogle andre af Svens mænd kom ind og gav Sven et vink, og hvordan han stod en lille tid og hviskede med dem og derefter gik ud med dem; »han gik til et hus og gemte sig dér«. I skildringen af de følgende tildragelser afviger sagaen atter en del fra Sakse, og dens fremstilling har adskillige steder et noget klarere og tydeligere præg end dennes. Sagaen fortæller, at Detlev og Tole Hemmingsøn samt Yngvar Kvæse (de to sidste kender Sakse intet til) og andre af Svens fortrolige vendte tilbage til herberget, hvor Valdemar og Knud sad. Valdemar sad og spillede skak med en anden (dette lille træk ikke hos Sakse), og Knud sad på bænken hos ham. Derefter følger den også fra Sakse kendte scene, at Knud med ét kysser Valdemar; og da Valdemar spørger ham: Hvi

er du nu så blid, svoger? svarer Knud: Det vil du snart få at vide (hos Sakse vil Knud ikke sige ham grunden). Nu drager Svens mænd efter aftale sværd mod Knud og Valdemar. Valdemar springer op, svøber sin hånd i kappen og er først af alle fremme på gulvet; han sprang så hårdt løs på Detlev, at de begge faldt omkuld udenfor døren (således også hos Sakse, der dog ikke beretter, at det skete udenfor herberget); da hug Tole Hemmingsøn til Valdemar, og det hug ramte i låret, det var et overfladisk sår og ikke farligt; han blev også såret i tommelfingeren (Sakse nævner kun såret i låret og kender ikke dets ophavsmand). Og da Valdemars mænd så, at han var falden, kastede de sig ned over ham og blev der hugget sønder og sammen, men Valdemar undslap under alt dette (dette træk genfindes ikke hos Sakse). Nu kom Detlev på fode og kløvede Knuds hoved til halsen (således også hos Sakse). En anden mand, som hed Hjalmsvidar, tilføjede også Knud sår; Knud faldt i en skorsten; Danerne kalder ham hellig (disse træk genfindes ikke hos Sakse).

I kapitel 115 fortæller sagaen, at Absalon ikke havde været i herberget, da alt dette foregik (en oplysning, der ikke findes hos Sakse, men som passer godt med hans øvrige fremstilling). Absalon gik så ind i herberget, som Detlev og hans folk havde forladt, og vilde se, om Valdemar var levende eller død, men Valdemar var da borte; han tog da sin kappe og lagde den under kong Knuds hoved (ifølge Sakse lagde han Knuds hoved i sit skød i den tro, at det var Valdemar), spurgte, om kongen kunde leve, og sagde, at han nu kunde undslippe (dette træk ikke hos Sakse), men Knud kunde ikke tale og døde i Absalons skød. — Derefter skildrer sagaen, i det hele i god overensstemmelse med Sakse, hvordan Knuds mand Konstantin aftalte med Absalon, at de skulde flygte ud hver af sin dør; Absalon gik ud midt iblandt Svens væbnede mænd, der truede ham på livet; men hans frænde Asley (Aslak? Navnet genfindes ikke hos Sakse), der var Svens mand, kendte ham og truede med at hugge hver den ned, der gjorde Absalon noget ondt; således undslap denne. Derimod opdagede Detlev og hans folk, at Konstantin løb ud,

indhentede og dræbte ham (drabsmændene nævnes ikke særskilt hos Sakse). Peter Thenja skaffede Valdemar og hans følgesvende heste; de red til Ramsø og traf der Absalon og hans måg Peder (hos Sakse er det Valdemars følgesvende, der skaffer ham hest, medens Peter Thenja spiller en anden rolle: han møder Absalon på flugten og truer ham på skrømt, inden han løber videre; ifølge Sakse er der heller ikke tale om, at Valdemar træffer sammen med Absalon i Ramsø, da Absalon er redet videre herfra, først til sin svoger Peder, derfra til sin moder i Fjenneslev). — Sagaen fortsætter: Fra Ramsø red de alle til Borup og traf dér flere af deres mænd; derfra red de til Frøsmose og traf dér Esbern Snare, der tilbød dem al den hjælp, han kunde yde dem; han skaffede dem skibe ved Vikingevad, og de satte over sundet, fik en mægtig storm undervejs, men slap dog over med livet; samme kvæld forliste 600 Venderskibe ved Juleholmen (ifølge Sakse rider Valdemar efter Absalon til Fjenneslev, hvor han får sit sår forbundet; navnene Borup, Frøsmose og Vikingevad findes ikke i Sakses fremstilling; siden flakker han om i de små lunde med nogle få i følge, medens Esbern søger at give sig ud for Valdemar for at aflede Svens opmærksomhed; siden skaffer Esbern Valdemar skib, og dennes overfart til Jylland under uvejret udmales; også Venderens skibbrud samme nat omtales hos Sakse, blot er det hos ham ikke mindre end 1500 vendiske skibe, der strander på Hallands kyst).

Man vil af denne sammenstilling se, at Knytlingasagas hjemmelsmand giver en på mange punkter fra Sakses ret afvigende fremstilling af tildragelserne ved blodgildet i Roskilde, selv om de to kilder i hovedtrækkene er enige. Mange af afvigelserne kan særdeles vel indpasses i Sakses skildring; om andre gælder det derimod, at de strider direkte mod denne, og hvor Absalons personlige minder danner grundlaget for Sakses fremstilling, som ved skildringen af Valdemars flugt til Fjenneslev og ophold her, indtil Esbern skaffer ham fartøj, vil man være mest tilbøjelig til at give Sakses beretning fortrinnet. Men i hvert fald viser de mange enkeltheder i sagaens fremstilling, at

dens hjemmelsmand har været særdeles vel underrettet om begivenhedernes gang. Disse enkeltheder vedrører for en meget stor del Valdemars personlige oplevelser (ordskiftet med Knud den nøjagtige redegørelse for Valdemars sår og for vejen ad hvilken han flygtede); andre giver navne på Svens rådgivere og på visse nærmere omstændigheder ved Knuds drab; det vilde være højst besynderligt, om Sakse havde undladt at benytte dem, hvis han (fra den formodede fælleskilde) havde haft kendskab til dem. Ligesom i tidligere afsnit røber da sagaens hjemmelsmand også her en betydelig viden om kongernes personlige forhold og en ganske særlig interesse for Valdemars skæbne, parret med den tilbøjelighed til at skyde denne i forgrunden, som ofte før er konstateret; men også over Absalons personlige forhold kastes der på et enkelt punkt klarere lys, uagtet Sakse skildrer hele hans færd langt udførligere.

De samme karaktertræk genfindes i fremstillingen af de følgende begivenheder i sagaens 116. kapitel. Medens Sakse, der bygger på Absalons meddelelser, fordyber sig i hvad der skete på Sælland, flytter sagaen straks skuepladsen for sin fortælling til Viborg ting, hvor Valdemar (som hos Sakse) fører kæremål over Sven, fremviser sine sår og kræver tingalmuens hjælp; dennes holdning markeres endnu stærkere end hos Sakse: »alt folket sprang op med råb; alle sagde at de vilde følge ham, og kaldte dette det værste værk, som kong Sven havde ladet øve«. Siden, fortsætter sagaen, udbød Valdemar leding og samlede stort følge til lands. Sven drog så til Viborg for at fange Valdemar dér; men Valdemar var da i Randers og samlede sig folk (alt dette i ret nær overensstemmelse med Sakses udførligere skildring; derimod véd sagaen intet om, hvorledes de to sællandske stormænd Sakse og Juris får Sællandsfarernes flåde til at falde fra Sven). Derefter følger i sagaen en ganske kort omtale af Esbern Snares dristige spejderfærd, der nærmest virker som et yderst sammentrængt referat af Sakses udførlige beretning; dog har sagaen den positive oplysning (der ikke genfindes hos Sakse), at sammenstødet mellem Esbern og Svens fortrop skete ved Kornung (3: Kvorning midt imellem Viborg og Randers,

altså netop på det sted, hvor man også efter Sakses fremstilling skulde vente det). Sluttelig fortæller sagaen (i nøje overensstemmelse med Sakse), at Valdemar gik over åen ved Randers og brød broen af efter sig, fordi han ikke vilde indlade sig i kamp, før end han havde samlet flere folk.

I dette afsnit af sagaen er der således ypperlig overensstemmelse med Sakses fremstilling; sagaens hjemmelsmand viser sig dog her, som et par gange tidligere, vel så godt kendt med jydsk topografi, og han holder sig stadig overvejende til Valdemars personlige oplevelser og forhold, medens i Sakses af Absalon inspirerede fremstilling bl. a. Esbern Snares bedrifter indtager en uforholdsmæssig stor plads.

I kapitel 117 går så sagamanden (omtrent ligesom Sakse) direkte over til at skildre det afgørende slag uden nogen indledende fremstilling af de to hæres bevægelser i mellemtiden. I modsætning til Sakse nævner sagaen med sin større forkærlighed for jydsk topografi valpladsen ved navn: Gradehede, kort Syd for Viborg; dette skyldes antagelig sagaens hjemmelsmand, men genfindes iøvrigt også i de danske årbøger (som sagamanden jo har haft et vist kendskab til). Det meste af kapitlet optages iøvrigt af en drøm, som Valdemar havde umiddelbart før slaget (og som ikke nævnes hos Sakse), idet hans fader hellig Knud viste sig for ham og lovede ham sejr i kampen: det skulde være ham et tegn, at når han vågnede, skulde han se hvor en ravn fløj, og lægge nøje mærke til, hvor den satte sig; på det sted skulde Valdemar fylke sin hær, så vilde Gud give ham sejr (Sakse bemærker her kun i forbigående: Det er også værd at nævne, at ravnene skal være flokkedes så tæt over Valdemars hær, at flere af dem fløj ind på folkenes opstående spydsodder og fandt deres død). — Rent bortset fra troværdigheden af sagaens beretning om drømmen (den har en påfaldende lighed med Magnus den godes drøm inden slaget på Lyrskov hede) møder vi da her den ofte påpegede tendens til at skyde Valdemar i forgrunden (og lade hans hellige fader give ham et drømmearsel om sejren).

I sagaens kapitel 118 følger så skildringen af selve slaget,

der er yderst kortfattet og savner en række af de hos Sakse berettede enkeltheder (bl. a. om hestenes fodring og om nedrivningen af det gærde, der skilte de kæmpende), men som ikke des mindre tildeler Valdemar en langt betydeligere rolle og langt større personlig andel i sejren end Sakse gør. Medens Sakse bare fortæller, at Svens folk med lethed blev overvundne, og kun dvæler nøjere ved Svens mærkesmands heltemodige kamp (uden dog at nævne hans navn), hedder det i sagaen: Riber-Ulv bar mærke for kong Sven; og da de var rede til kamp, yppede begge parter hærråb; derefter tørnede fylkingerne sammen, og slaget begyndte; kampen blev hård og langvarig; det var tvivlsomt, hvem af dem der vilde få sejr. (Hele denne slagskildring gør et noget skabelonmæssigt indtryk.) Kong Valdemar var til hest og sloges såre djærvt; han angreb med en stor skare mænd dér, hvor Svens mærke var foran hæren, og der blev en meget hård kamp, indtil Riber-Ulv faldt og mærket blev hugget om (Sakse beretter, sikkert rigtigere, at mærkesmanden, altså Riber-Ulv, blev klemmt mellem skjolde, og at Knuds mænd mod Esbern Snares indsigelse senere dræbte ham i Viborg som sonoffer for deres faldne høvding). Derefter greb kong Svens mandskab til flugten, og en mængde faldt dér på valen. — Endelig beretter sagaen om Svens flugt og død. Den véd for det første at melde, at Sven byttede dragt med en klerk (Sakse omtaler ikke udtrykkeligt dette, men det fremgår indirekte af hans fortælling, idet han lader Sven efter sin tilfangetagelse navngive sig som kongens skriver). Sagaen fortæller videre, at Sven gav klerken hest og våben og bad ham flygte som han kunde bedst, men kongen blev tilbage og toges til fange i et krat (hos Sakse sidder han på en træstub). Sagaen fortsætter på følgende måde: Peter Thenja kendte ham og sagde: hvi farer I nu så ynkeligt, herre? Gvenmar Ketilsøn sprang så til og dræbte ham, og dér faldt kong Sven Svidende. I denne kamp faldt Yngvar Kvæse, som havde dræbt Sorte-Plog. Derefter lod kong Valdemar tage Detlev Edlersøn til fange og sønderbryde på hjul. Det sagde Atle Svensøn, at han så denne mands lemlæstelse; han var dengang i Danmark.

Hele denne skildring af Svens tilfangetagelse og død afviger i høj grad fra Saksen, og det kan ikke nægtes, at det gør et adskilligt tilforladeligere indtryk, når Sakse lader det være en hob bønder, der træffer på Sven og tager ham til fange; de kender ham og sætter ham på en hest for at føre ham til Valdemar; men i det samme springer en af bønderne brat frem og kløver hans hoved med sin økse. Ifølge Sakse var Sven blevet tilbage selv anden, da bønderne fandt ham, og hans følgesvend faldt for kongens fødder; dette udelukker, at Peter Thenja (der jo stod på Svens side) kan være optrådt som i sagaen skildret, og der falder derved også et noget misligt lys over dens omtale af Gvenmar Ketilson (= Saksen Gnemmer Falstring) som Svens banemand; ti denne stormand kan jo umulig være identisk med den navnløse bonde, der ifølge Sakse fælder kongen. Man har snarest en fornemmelse af at sagamanden eller hans hjemmelsmand har villet give Sven en mere standsmæssig død end for en simpel bondes hånd. Efterretningen om Yngvar Kvæses fald genfindes heller ikke hos Sakse, der overhovedet ikke nævner denne stormand, som atter her, sikkert urigtigt, betegnes som Sorte-Plogs drabsmand. Fortællingen om Detlevs radbrækning genfindes derimod hos Sakse og stadfæstes i sagaen af en Islændings vidnesbyrd, der på den tid var på besøg i Danmark. — Alt i alt indtager da sagaens skildring af slaget på Grædhede kildemæssigt ikke så høj en rang som flere af dens foregående afsnit, selv om den indeholder adskillige rigtige enkeltheder; slagskildringen er, som nævnt, noget skabelonmæssig, og beretningen om Svens drab ser noget romanagtig ud. Umiskenkelig er også her tendensen til at forherlige Valdemar personlig ved at give ham den væsentlige ære for slagets udfald.

Skulde man nu i få ord resumere alle de i det foregående sammenstillede enkeltheder, vilde resultatet vel blive dette, at man af Knytlingasagas fremstilling af borgerkrigsårene 1146—57 får et bestemt indtryk af, at der må være en relation mellem sagaens og Saksen skildringer. Da det nu vel på forhånd tør betragtes som udelukket, at sagaens forfatter har kendt og benyttet Saksen værk (der er ikke mindste spor af en sådan

benyttelse i sagaens tidligere afsnit), må det være sagaens hjemmelsmand, der har kendt og benyttet enten selve Sakses fremstilling eller også den mundtlige overlevering, der ligger til grund for denne, forsåvidt denne mundtlige overlevering har været krystalliseret i så faste former, at fortællingerne i nogenledes uændret skikkelse kan være gået fra mund til mund i et par slægtled. Umiddelbart gør sagaens efterretninger — med enkelte undtagelser — indtryk af at være et kortfattet résumé, rimeligvis efter hukommelsen, af Sakses skildringer, og det forekommer mig derfor sandsynligst at antage, at sagaens hjemmelsmand har kendt indholdet af selve Sakses værk, selv om muligheden af den mundtlige overlevering af fællesstoffet ikke på det hidtil refererede grundlag tør siges at være helt udelukket. I hvert fald har han til dette fællesstof knyttet en række efterretninger, der ikke genfindes hos Sakse, men ofte supplerer dennes fortællinger, og som næsten alle vedrører kongehusets personlige eller dynastiske forhold og ganske særlig de tildragelser, hvori Valdemar tager personlig del. Begivenhederne ses overalt aldeles udpræget fra Valdemars synspunkt, og der er en gennemgående tilbøjelighed til at fremhæve Valdemars holdning og personlige indsats og nedsætte Sven, begge dele i endnu større omfang end hos Sakse. Foruden denne betydelige indsigt i kongehusets personlige forhold, specielt Valdemars, skønnes sagaens hjemmelsmand også at have haft godt kendskab til Danmarks og nabolandenes topografiske forhold, ligesom han røber en vis forkærlighed for positive talstørrelser (begge dele i modsætning til Sakse, der ikke ynder tal, og hvis stedlige kundskaber om Jylland ikke er synderligt fremtrædende).

Vi går nu over til Knytlingasagas fremstilling af Valdemars og begyndelsen af Knud Valdemarsøns regering, der i al sin kortfatteteth er endnu vanskeligere at sammenstille med Sakses fremstilling end det var tilfældet for borgerkrigenes vedkommende, fordi Sakse, som ovenfor nævnt, her fordyber sig langt

mere i enkelte, ofte for begivenhedernes gang betydningsløse episoder, der åbenbart aldeles overvejende skyldes Absalons personlige minder. Ikke så få af disse memoireagtige episoder går ikke desmindre igen i Knytlingasaga, om end i yderst forkortet form; dette tyder bestemt mod rigtigheden af hypotesen om en art rigskrønike som fælles kilde for Knytlingasaga og Sakse.

Sagaens kapitel 119 begynder med en almindelig bemærkning om, at Valdemar nu fik eneherredømmet i Danmark »med alle landshøvdingers råd«; han var den venneseleste konge; da var ni vintre ledne efter Erik Lams død, men en siden Knud Magnussøns drab. — Hele denne introduktion er affattet i en ret »officiøs« stil og skyder Valdemars kongedømme mere i forgrunden end hos Sakse, der ikke nævner noget specielt om Valdemars overtagelse af eneherredømmet, end mindre om landshøvdingernes tilslutning. Særlig karakteristisk er imidlertid udeladelsen i Knytlingasaga af Sakses fortælling om det uheldige forløb af Valdemars første forsøg på at bringe et Vendertog i stand, idet bondehøvdingernes misnøje tvinger Valdemar til at opgive toget, hvad Absalon håner kongen for i meget kraftige ord; man får nærmest det indtryk, at den rolle, som Valdemar spiller ved denne lejlighed, næppe har forekommet sagaens hjemmelsmand tilstrækkelig flatterende til at burde antegnes. — Derefter følger i sagaen en ganske kort notits om Absalons valg til bisp i Roskilde efter Assers død, »fordi Absalon var en ypperlig klerk og forstandig mand, og blev han siden den største høvding.« Til Sakses vidtløftige udredning af valgets nærmere omstændigheder kender sagaen intet, så lidt som til Absalons Venderkamp ved Boslunde og til Valdemars planer om at straffe Falstringerne, der blev opgivne som følge af kongens sygdom.

Nu følger sagaens forholdsvis udførlige fortælling om det første Vendertog, som virkelig kom istand; sagaens beretning fylder dog næppe mere end henved $\frac{1}{10}$ af Sakses. Sagaens beretning begynder med, at Valdemar udbød ledning over hele landet, »og han agter at fare til Vendland at kristne landet, om Gud

vil give lykke dertil«. Denne fremstilling af toget som et kors tog, der er egnet til at sætte Valdemar i det mest fordelagtige lys, findes ikke hos Sakse. — Derefter fortsætter sagaen: Ti denne færd rustede mange høvdinger sig tilligemed kongen ærkebisp Eskil og Absalon, »som var den største hærmand, der har været født i Danmarks rige«, Kristoffer Valdemarson, Gvenmar Ketilsøn, Peter Thenja, Esbern Snare og Ingemar. Af disse forekommer Eskil, Absalon, Esbern Snare, Gvenmar (= Saksess Gvemer Falstring) og Ingemar i Saksess fortælling om hæretoget; Kristoffer, der på denne tid endnu kun var en lille dreng, må være kommet med i sagaen ved en fejltagelse, der vel snarere må tilskrives sagaens forfatter end dens hjemmelsmand; Peter Thenja nævnes ikke hos Sakse, og man får en vis mistanke om, at han er kommet ind her ved en forveksling med Peder Ebbeson, der af Sakse nævnes som den fjerde af Valdemars nærmeste rådgivere (tilligemed hans broder Sune samt Absalon og Esbern Snare).

Sagaen fortæller intet om det langtrukne hærske ved Landøre, under hvilket det meste af provianten (efter Saksess fremstilling) blev spist op; ikke heller kender den noget til Saksess fremstilling af, at man først satte kursen mod Rygen, men at Valdemar undervejs bøjede af og lagde ind under Møn, hvor flåden måtte ligge stille i flere dage, fordi det om natten blæste op til storm. Derimod genfindes i sagaen Absalons påfølgende irettesættelse til kongen i nogenlunde samme form som hos Sakse; men virkningen deraf afsvækkes noget ved at den ikke ses på baggrund af Valdemars afvigen fra den tagne beslutning og de sørgelige følger heraf: at toget måtte opsættes på grund af stormen. Hele denne for Valdemar lidet smigrende situation fortæles noget ved sagaens fremstilling, der går ud på, at hele flåden samledes under Møn; dér fik de svar modvind og lå der så længe, at der ikke var mere end 7 dages forråd tilbage. Da kaldte kong Valdemar sine rådgivere sammen og spurgte dem til råds om hvad der var at gøre. Absalon svarede: Igår og i forgårs var det godt sejlevej, men da lå I og vilde ikke sejle; men hvis I skal sidde kvær, når det er sejle-

vejr, eller kun fare, når det tykkes Eder blidest, da egner I eder ikke til at være med i slig møje, og da er det bedst at give denne leding hjemlov. — Kongen vrededes ved dette frimodige ord og sagde, at han skulde ikke vende om, så længe han havde kost til at føde mandskabet.

Derefter fortæller sagaen meget kort og i nær overensstemmelse med Sakse, hvorledes kongen den næste dag bød at de skulde lægge ud til trods for stormvejret, og hvorledes Eskils skib, hvor kongen var ombord, skiltes ad i fugerne, men Valdemar med sværd og kongebanner i hånd sprang fra det over på Ingemars skib; »det tyktes en såre rask dåd«. Dernæst fortæller sagaen, der her virker som et yderst kortfattet referat af Sakses udførlige fremstilling, at de landede på Hidensø, hvor kongen gik ombord hos Absalon og lagde sig til at sove, medens Gvenmar Ketilsøn (= Sakses Gnemmer Falstring) sendtes ud at spejde (der nævnes ikke, som hos Sakse, at det er landskabet Barth, der udspejdes); han kom hjem til kongen med Venderens strandvagter, som han havde snappet. Siden, hedder det i sagaen, tog de Vendland (ø: landskabet Barth); der var en flod; de delte mandskabet til landgang, kongen drog op på den ene side af åen og Absalon på den anden; de brændte bygderne viden om på begge sider af åen og foer så til deres skibe og ladede 60 skibe med gods, de havde gjort til bytte. Derefter drog Valdemar hjem og sad hjemme den vinter.

Også i det følgende virker sagaen nærmest som et yderst kortfattet og ufuldstændigt résumé af Sakse. Den nævner intet om det Vendertog (til Arkoneggen), som ifølge Sakse fandt sted samme år om høsten; den kender heller ikke til Venderen Dombors sendefærd til Valdemar i det næste forår (det karakteristiske ordskifte mellem denne og Absalon henlægges ved en misforståelse af sagaen til en senere lejlighed, som vi om lidt vil få at se) så lidt som til det samtidig hermed aflyste Vendertog; og den fortæller ganske vist i forbigående, at det næste forår sendte kong Inge af Norge Valdemar et smukt drageskib, men den nævner intet om den til dette knyttede episode med Absalons drøm, hvorom Sakse udførligt beretter.

Denne episode, der nærmest tjener til Absalons personlige forherligelse, er dog af så ringe betydning for begivenhedernes gang, at man nok kan forstå dens udeladelse i en så kortfattet fremstilling som sagaens; værre er det, at denne slet intet véd om, at hertug Henrik af Saksland efter aftale samvirkede med Valdemar på det følgende Vendertog (hvad der udtrykkeligt fremgår af Sakses fremstilling), ti heraf opstår forskellige misforståelser i sagaens påfølgende skildring af dette.

Sagaens fremstilling af dette tog bærer på de fleste punkter præg af et, stundom noget forvirret og mindre korrekt, referat af Sakses fortælling. Den begynder med at melde, at den sommer foer Valdemar atter til Vendland, og på den færd beskadigede han drageskibet; men kongen foer op ad Gudager å (= Goderak, 3: Warnow) og havde dér kamp med Venderhøvdingen Mjuklat (= Nuklet). Det er ifølge Sakses af Helmold støttede fremstilling aldeles ikke Valdemars, men Henriks hær, der støder på Nuklet og dræber ham. — Sagaen fortsætter: Fridlev (= Prislav) hed hans søn; han blev fangen af Danerne i den forrige leiding (ifølge Sakse var han frivillig gået i landflygtighed fra sine landsmænd) og var nu med kongen og var kristen. De sloges ved den borg, som hedder Urk. Dette navn bør utvivlsomt rettes til Urli (= Wurle); at kampen stod her, stadfæstes af Helmold, medens Sakse ikke nævner stedet for kampen. — Sagaen fortsætter: Kong Valdemar fik dér sejr, men Mjuklat flyede og faldt siden. Danerne (skal altså være: Sakserne) tog hans hoved og satte det på stejle dér ved borgen; Valdemar drog så til sine skibe.

Nu fortsætter sagaen således: Nu spurgte Valdemar, hvem af høvdingerne der havde mod til at ride til Brunsvig og bære hans ærinde til hertug Henrik. — Sakse fortæller det samme, men taler selvfølgelig ikke om Brunsvig, da hertugen deltog i Vendertoget; men da sagaen ikke kender noget hertil, er misforståelsen med riddet til Brunsvig en logisk følge af dens urigtige opfattelse af situationen. Sagaen betegner (som engang tidligere) urigtigt Henrik Løve som søn af kejser Konrad; den tilføjer, at Henrik var gift med en datter af kong Henrik af

England, og at deres sønner var kejser Otto og pfalzgreve Henrik og Vilhelm den digre, og deres datter Gertrud. Denne interesse for kongeslægter og genealogier er i det hele karakteristisk for Knytlingasaga (i modsætning til Sakse).

Nu fortæller sagaen videre i nøje overensstemmelse med Sakse, hvordan Absalon og Fridlev (Prislav) drog afsted til Henrik; dog indflettes her (sikkert urigtigt) den episode, at de undervejs kom forbi borgen, hvor Mjuklats (Nuklets) hoved sad på stage; »da fældede Fridlev tårer, da han så det, og sagde, at man måtte vente at det vilde gå ham sådan, da han ikke vilde tjene den sande gud«; hos Sakse kommer Prislav med et lignende udbrud, da han får efterretning om sin faders død. Iøvrigt stammer sagaens referat af begivenhederne på den lille ekskursion nøje med Sakse, og end ikke Prislavs opmuntrende tale til følget er glemt. De kommer så hele og holdne tilbage til skibene, hvor de finder kong Valdemar siddende og læsende i psalteren; han bliver glad ved at se dem. — Hele denne episode, der jo ikke har spor af betydning for begivenhedernes gang, kan umuligt stamme fra en formodet rigskrønike (efter Weibulls hypotese); den bærer aldeles afgjort præg af at skyldes Absalons personlige minder, og sagaens hjemmelsmand må sikkert have hentet sit kendskab til den enten fra Sakses skildringer, hvad der synes rimeligst, eller fra Absalons personlige meddelelser.

Dernæst fortsætter sagaen (begyndelsen af kapitel 120): Om morgenen sejlede kongen østpå til Svold, hvor Venderne lå med en stor flåde. — Ifølge Sakse ligger Valdemar stadig ved Gudager å (Goderak), medens den rygiske og pommerske flåde ligger på lur bag ved næssene for at overfalde den danske flåde, når Valdemar selv var i land for at hærge, hvad der ikke passer med sagaens Svold. — Sagaen fortsætter: Kongen sendte sin søn Kristoffer ud for at brænde det herred i Vendland som hedder Valung. — Dette svarer til Sakses fortælling om, at Valdemar bød Magnus (kongesønnen Magnus Eriksøn?) brænde byerne langs stranden, for at Venderne skulde tro, at hele Danehæren var oppe i land at brænde bygden; at sagaen her

taler om Valung (på Rygen), hænger åbenbart sammen med dens opfattelse af Svold som den danske flådes station; Kristoffer, der endnu ikke var voksen på dette tidspunkt, må ved en fejltagelse, der måske skyldes en erindringsforskydning, være kommet ind her isteden for Magnus. — Derefter fortsætter sagaen i overensstemmelse med Sakse: Da Venderne så brandene, roede de hastigt til for at overrumple Danerne; men i det samme så de, at Valdemar kom sejlene med hele flåden; de undveg da skyndsomst, så at Danerne ikke kunde nå dem.

Også den følgende episode i sagaen viser nøje tilslutning til Sakses beretning: Danerne lagde siden skibene i havn og tjældede over dem; og da kongeskibet var tjældet, kom ærkebisp Eskil til og sagde: Altid har I Daner travlt; her graver I jer ned, inden I er døde. — Hele denne situation og Eskils ironiske ytring til mandskabet er i fuldstændig overensstemmelse med Sakse; det følgende ordskifte med kongen er derimod lidt ændret i sagaen, der fortsætter beretningen således: Kongen spørger, hvorfor han sagde sådan. Ærkebispens svarer: Fordi jeg ser, at vi kan ligge længe her ved øer og udskær, inden vi kan vinde så stor en sejr, som den vi lod fare i denne overrøvelse; hastværk er lastværk. — Denne fortsættelse af Eskils ironiske tiltale findes ikke hos Sakse. — Sagaen fortæller videre: Siden foer de til skibs, som ærkebispens æggede dem til, og brændte der alt det land, som ligger ovenfor Strelø, og lå dér om natten (efter Sakses beretning kommer de først nu til Rygen og hærger); men om morgenen efter foer de til Valung (således også hos Sakse) og brændte herredet og agtede sig så hjem. — Denne fornyede omtale af Valung (der det første sted staves Valung, det andet Falong) viser, at sagaens første beretning om plyndringen af Valung må bero på en misforståelse.

Nu fortsætter sagaen således: Den næste nat derefter kom Rygboerne efter dem ved Masnes (dette stednavn findes ikke hos Sakse; ifølge hele sammenhængen kan man her ikke godt tænke på Masnedø; muligvis gemmer der sig her et forvansket vendisk stednavn). Dombor hed deres høvding; han talte om forlig til Danerne, men ærkebispens (sammenhængen viser, at

der hermed menes ikke Eskil, men Absalon) bad dem gå til Valdemar og give ham gidsler. — Såvidt er sagaen i overensstemmelse med Sakse. Men det følgende ordskifte mellem Dombor og Absalon ligner aldeles ikke det hos Sakse, der i overensstemmelse med situationen fremstiller Rygboerne som ydmygbedende, medens sagaen, sikkert som følge af en erindringsforskydning, her indfører Dombors kæphøje tiltale til Absalon, der ifølge Saksess øjensynligt rigtigere fremstilling fandt sted under en helt anden situation, nemlig da den forrige leding mod Venderne ikke kom afsted på grund af indre uenighed i forbindelse med modvind. Dombors storpralende holdning passer fortrinligt til den hos Sakse skildrede situation, hvor han føler sig tryk ved at iagttage de Danskes indbyrdes uenighed, men yderst slet til den i sagaen skildrede, hvor Rygboerne gerne vil købe sig fri for Danernes hærtog. Ved en kurios misforståelse betegnes Absalon i sagaen som ærkebiskop; sagaens hjemmelsmand må da rimeligvis have været vant til at opfatte og betegne ham således og må således tilhøre et yngre slægtled end Absalon selv.

Sagaens ordlyd er omtrent følgende: Da gav Dombor ærkebispens råd og sagde: Du er en ung mand og véd ikke rigtig besked om hvad der er sket; kræv ikke gidsler af os og hærk ikke på vort land; drag hellere hjem og hold siden fred med os, indtil Eders lande er lige så vel dyrkede som vore lande nu er; ti mange af eders lande ligger øde og udyrkede; det høver eder derfor bedre at have fred end ufred (jfr. Dombors første tale hos Sakse: Med væbnet hær har vi hærget jert land, så det ligger hen som en gold og ussel ødemark, medens vort vidtstrakte område knap ævner at brødføde alle de folk, landet fostrer. — — — Tøv hellere lidt med at kræve skat, til du engang har nået os i held og ser os stedte i samme vânde som nu tynger dig selv). Da svarede ærkebispens: Jeg véd, at kong Valdemar gerne vil høre dit råd; og det er vel efter mit sind; drag nu hjem og sig Rygboerne, at vi beder dem ikke om gidsler før end de tilbyder os dem.

Saksess beretning indeholder, som nævnt, på dette sted et

helt andet ordskifte, hvori Dombor på ethvert punkt tager afstand fra sine tidligere udtalelser og i de ydmygste udtryk beder om fred; han tilføjer derefter kun, at Absalon lod sig bevæge af Dombors bønner til at gå i forbøn for Rygboerne hos kongen; kongen tog gidsler af dem og drog så hjem. Sagaen har i steden for denne beretning en i denne sammenhæng sikkert urigtig og med urimelige enkeltheder udstyret fortælling, om hvordan Valdemar med sin flåde lagde ind i havnen Skaparodde (Schaprode) på Rygen og drog med hele hæren op til Arkon; dér kom Rygboerne mod kong Valdemar med en umådelig hær og holdt slag med kongen; i den kamp fik Valdemar sejr, og af Rygboerne faldt 300000(!), men de efterlevende flyede. Danerne sejlede så til Hedinsø, og da de lå dér, kom Rygboerne til dem, stillede dem 4 gidsler, og sagde ja til alt, hvad de bød dem. Efter denne sejr foer kong Valdemar hjem i sit rige. — Denne beretning hører formodentlig — bortset fra de urimelige overdrivelser — hjemme i et helt andet Vender-tog end det her skildrede.

Således synes alt i Knytlingasagas fremstilling af dette Vendertog at tyde på, at sagaens hjemmelsmand har kendt den til grund for Sakses beretning liggende tradition, snarest gennem læsning i Sakses eget værk; herpå tyder bl. a. sagaens mange referater af taler, der gengives af Sakse. Men han må åbenbart have haft beretningen noget på afstand og har øjensynlig på flere punkter husket fejl, bl. a. ved sit referat af Absalons ordskifte med Dombor; betegnelsen af Absalon som ærkebisp må også opfattes som en lapsus, der ikke var unaturlig for en yngre mand, der væsentlig kun havde kendt Absalon som sådan¹. Adskillige af episoderne, f. eks. den om Absalons og Prislavs besøg hos Henrik Løve, har i og for sig ingen betydning for begivenhedernes gang og hører øjensynligt til de partier af Sakses værk, der direkte gengiver Absalons »memoirer«. Sagaens hjemmelsmand er dog noget anderledes indstillet på begivenhedernes opfattelse end Sakse; hans tidligere iagt-

¹ At det er Absalon og ikke Eskil, der menes, viser tydeligt de ord i Dombors tale: Þu est ungr maðr.

tagne tilbøjelighed til at fremhæve Valdemars personlige deltagelse i Vendertogene mere end Sakse gør, fornægter sig heller ikke her; men også i national henseende synes sagaens standpunkt mere ensidigt end Sakses, hvad der bl. a. viser sig i den noget »chauvinistiske« skildring af det store nederlag, som Rygboerne lider til slut, og som ikke er afhjemlet i Sakses beretning (selv om det aldeles urimelige tal på de faldne Rygboere muligvis kan være forvansket i sagaens håndskriftlige overlevering). Herhen hører måske også udeladelsen af Saksernes deltagelse i Vendertoget, medmindre her blot foreligger en simpel erindringsforskydning. — At sagaens hjemmelsmand ligesom i tidligere afsnit viser sig fuldt fortrolig med Vendlands topografi og endog på et enkelt punkt (Wurle) kan supplere Sakses skildringer, behøver næppe at uddybes nøjere.

I det følgende er det værd at mærke, at sagaen aldeles intet indeholder, der svarer til Sakses udførlige skildringer af Valdemars brudd med Eskil og hele kongens forhold til det kirkelige skisma, så lidt som nogen omtale af Valdemars to Norgestog. Om disse sidste kan sagamanden jo have ment at man kunde få tilstrækkelig underretning hos Snorre og i de andre norske kongesagaer; m. h. t. Valdemars forhold til Eskil og hele det kirkelige skisma foreligger der snarere en forsætlig udeladelse fra sagaens hjemmelsmands side, idet det er et gennemgående træk i sagaen, at den aldeles ikke indlader sig på indre uroligheder og vanskeligheder i Danmark under Valdemars og hans søns regering. — Iøvrigt frembyder Sakses kronologi i det følgende afsnit visse vanskeligheder, idet hans fremstilling synes løst sammenarbejdet af ret usammenhængende enkeltskildringer; sagaen er her noget fastere bygget, uden at man dog overalt tør stole på rigtigheden af dens tildragelsers rækkefølge.

I fremstillingen af de følgende Vendertog stemmer sagaen i det hele overens med Sakses enkeltskildringer, men afviger ofte fra ham i disses rækkefølge. Ifølge sagaen begyndte det næste Vendertog med, at Valdemar sejlede til Strelø (der ikke nævnes hos Sakse); Absalon red op i land og holdt ting med bønderne (ifølge Sakse var det med Rygboerne), på hvilket

biskoppen bød dem drage til Volgast med kongen og yde ham hærfølge; det gjorde Rygboerne og drog med kongen, de havde en stor hær og lagde sig i »Kuaviz« (navnet ikke hos Sakse). Der kom Volgasterne imod dem og gav kongen gidsler og lovede ham lydighed, og siden foer hæren hjem. — Hos Sakse finder disse sidste begivenheder først sted på det følgende Vendertog.

Her indskyder sagaen en episode, hvortil der ikke findes noget helt tilsvarende hos Sakse. Sagaen fortæller, at på det næste tog foer Valdemar til Grønsund, fordi Rygboerne vilde bryde forliget; de havde givet sig under hertug Henrik af Brunsvig og stillet ham gidsler, fordi Henrik kaldte hele egnen om Volgast sit rige; han havde også hærget på Rygen. Men da Rygboerne spurgte, at Valdemar var kommet til Grønsund og agtede at hærge på deres land, drog de til møde med kongen og gav sig på ny i hans vold, og Valdemar drog så hjem. Men da Henrik spurgte dette, klagede han til kongen over, at han havde taget gidsler af Volgasterne og hærget Rygboernes land, fordi han kaldte dem sine undersåtter. Han sendte da sine mænd til Valdemar og bad ham give erstatning for, at han havde hærget hans land; ellers vilde han hævne det og drage med hær til Danmark. Men imens sendemændene var borte, havde Østvenderne en uhyre hær ude og foer mod det rige, som hertugen havde i Vendland, og brændte det og dræbte alt folket. Henrik gav Absalon skyld for dette råd, uagtet han var sagesløs deri; men da hertugen fik sandheden at vide herom, sendte han straks for anden gang mænd til kong Valdemar og bad ham om forlig samt om, at han sammen med ham vilde hærge på Vendland. Valdemar sagde ja dertil, fordi Volgasterne da også havde brudt forliget med ham. — Af alt dette findes der kun hos Sakse spredte momenter; fortællingen ser i og for sig ikke usandsynlig ud, selv om det er vanskeligt at dømme sikkert om dens kildeværdi; Henriks mistanke til Absalon om at stå bag ved Østvendernes angreb på hans rige synes ikke at have været ugrundet, hvis man til dette tog tør henføre Saksens fortælling om Gudskalks sendefærd til Pommern for at ægge landsfolket til kamp mod Henrik; hos Sakse berettes der dog først om denne på et senere tidspunkt.

Nu følger i sagaen fremstillingen af det nye Vendertog, som Valdemar og Henrik gør i fællesskab, og som hos Sakse danner den direkte fortsættelse af sagaens forrige Vendertog. Sagaen slutter sig i det hele nogenlunde nær til Sakse i skildringen deraf; den beretter, hvordan Valdemar og Henrik i fællesskab hærgede på Vendland; hertugen rykkede frem med sin hær til Demmin og indesluttede borgen, men landsfolket samlede sig og vilde værge sit land, og de overfaldt en nat hertugens mænd og dræbte dér om natten to grever af hertugens, Adelbrekt og Henrik (3: Adolf af Holsten og Henrik af Ratzeburg; ifølge Sakse var det dog Adolf og Regnald, der faldt, medens Gunzelin og Henrik reddede sig); dér faldt halvfemte hundrede mand af hertugens folk (tallet ikke hos Sakse), men mange blev sårede, og alle andre flyede. Men da det blev dag, og Sakserne så hvad Venderne havde for, red de tilbage og kæmpede med dem og slog dem på flugt. Derefter vandt Henrik borgen og dræbte utallige Vender. Valdemar foer med sin hær til Volgast og lejrede sig for borgen, men Venderne bad kongen om forlig, gav sig i hans vold og stillede ham gidsler (dette træk ikke hos Sakse), og natten efter flyede de ud af borgen, uden at kongen mærkede det (således også hos Sakse). Da Valdemar fik det at vide, besatte han borgen med sine mænd og drog siden op ad en å (3: Peene) til Dunzarbro (navnet ikke hos Sakse). Morgenen efter kom Henrik fra Grozvin (der ikke nævnes hos Sakse) og gik straks ombord hos Valdemar, og hertugen undredes over, hvordan kongen og hans mænd havde kunnet sejle så langt (dette lille træk ikke hos Sakse). Da gik alt venligt til imellem dem, og da indledede Valdemar svogerskab med hertugen på sin søns vegne, og deri samtykkede denne; de trolovede deres børn, som da lå i vugge; drengen hed Knud og pigen Gertrud. — Denne underretning har Sakse bragt adskilligt tidligere; det må være en hukommelsesfejl af sagaens hjemmelsmand, at det var Gertrud, som Knud ved denne lejlighed blev trolovet med; det var ifølge Sakse en anden datter af Henrik, som fæstedes til Knud, og først efter hendes død trådte Gertrud i hendes sted. — Sagaen fortsætter: Morgenen efter roede Valdemar til Stolpe,

og Henrik foer til Demmin og nedbrød og brændte alle borgerne. Så foer Valdemar tilbage til broen; dér kom til han Kazimar, som da var herre i Vendland (3: Pommern) og stillede ham gidsler og blev hans mand (omtales ikke udtrykkelig af Sakse, men passer ret godt ind i hans fortælling); men Valdemar overlod ham $\frac{2}{3}$ af Volgast, den tredje gav han Rygboerne (ifølge Sakse fik Kazimar $\frac{1}{3}$, Prislav Nukletson $\frac{1}{3}$ og fyrst Tetislav af Rygen $\frac{1}{3}$). — Derefter fortæller sagaen: Siden foer kongen til Strelø og forhandlede dér med sin hær; da gav han sin søn Knud kongenavn med Absalons og andre høvdingeres råd; han var da årsgammel. Så foer Valdemar hjem til Danmark. — Denne episode henlægger Sakse til et af de følgende tog til Rygen.

Hele sagaens fremstilling af dette Vendertog giver da et lignende billede af dens hjemmelsmand som de foregående afsnit: han har været velkendt med Nordtysklands topografi, og hans stednavne passer i det hele godt ind i Sakses fremstilling; hans forkærlighed for Valdemar personlig fornægter sig ikke. Men iøvrigt forholder sagaen sig i dette afsnit noget selvstændigere til det hos Sakse overleverede fortællingsstof, og det kunde se ud til, at dens hjemmelsmand har været i besiddelse af adskilligt kendskab til forholdet mellem Valdemar og Henrik, der ikke genfindes i Sakses skildringer.

Derefter følger i slutningen af sagaens kapitel 120 og begyndelsen af dens kapitel 121 en beretning om to tog til Rygen; Sakse fortæller ligeledes om to tog sammesteds, men her afviger sagaen på ret væsentlige punkter fra hans fremstilling. Om det første tog melder sagaen ganske kort, at Valdemar foer til Rygen og brændte i Valung; Absalon og Ødanerne var hurtigst på færde, så de ventede kongen i syv nætter ved Hidensø og drog derfra hjem. Hertil findes slet intet tilsvarende hos Sakse. — Om det næste tog fortæller sagaen fyldigere, at den næste vår udbød Valdemar leding og foer til Rygen og lagde sig ved Strelø ved en offerlund, som hedder Boka (ukendt af Sakse) og skændte og brændte overalt, men tog folk og fæ og bragte ombord; siden lagde de om på den anden side af Rygen ved Valung og brændte dér, og foer derfra til Vik (ukendt af Sakse,

ligger på halvøen Wittow) og brændte alt landet; derfra roede de til Hidensø og lå dér to nætter og holdt hvil. Så bad kongen Absalon fare i forvejen, men kongen og Jyderne lagde ind under Strelø; men da det skumrede, roede bispen op med sin flåde frem foran kongen til Parez (Saksen Por?) og red siden op til den borg der hedder Garz (Karensz); dér kom Venderne imod dem og red straks i kamp med biskoppen og sloges ved et vand; dér blev en hård kamp og stort mandefald, og bispen fik sejr, og dér faldt af Venderne 1100 mand, men én mand af biskoppens (tallene ikke hos Sakse); men to af biskoppens mænd gik til bunds, som prøvede at svømme omkap (dette træk også hos Sakse). Siden red bispen ud til sine skibe, og da de førte hestene ombord, kom Valdemar til og spurgte, hvad de havde udrettet (ifølge Sakse havde han ligget og sovet), og bispen sagde ham det. Kongen takkede ham med fagre ord for denne sejr, og de foer siden alle sammen til Strelø (Strelø nævnes hos Sakse først ved det næste tog til Rygen). Øboerne havde nu fanget meget bytte, men Jyderne misundte dem det og sagde, at Øboerne fik alt, men Jyderne gik glip deraf; men de turde dog ikke sige dette, mens kongen hørte derpå (denne episode ukendt af Sakse). Derefter foer kongen med en hær til Åsund (bør rettes til Jasmund) og hærgede dér; dér dræbte de høvdingen Dalemar og tog dér alt folk og fæ og drog siden til Hidensø (denne episode ligeledes ukendt af Sakse). Dér kom Rygboerne til møde med kongen og bad om nåde og stillede ham gidsler og gav ham sådan skat som han krævede, og lovede kongen lydighed. Derefter foer kongen hjem til Danmark. — Rygboernes hylding og given gidsler henføres af Sakse til det sidste af de to Rygentog, han her beretter om, og henlægges til Strelø. Hertil henlægger Sakse også den hylding af den lille Knud Valdemarsøn som konge, som sagaen har berettet ved et tidligere Vendertog.

Dette tog til Rygen kan da af en række enkeltheder skønnes at svare til det første af de hos Sakse skildrede Rygentog; men på mange punkter er dog afvigelserne så store, at man her synes at stå overfor en mere selvstændig og af Sakse delvis

uafhængig tradition. Sagaens fremstilling skæmmes ganske vist et enkelt sted af en noget letsindig omgang med tallene (som vi også før har set prøve på) og en dermed sammenhængende, noget »chauvinistisk« tendens; men de mange stedfæstelser, der (trods enkelte navnes mulige forvanskninger) viser sagaens hjemmelsmand som vel underrettet om Rygens og de omliggende landes topografi, giver dog fremstillingen et vist troværdighedspræg. Det samme er tilfældet med høvdingenavnet Dalemar, der ganske vist ikke findes hos Sakse i denne sammenhæng, men går igen i hans oldhistorie, hvor høvdingen Daleman i Frodesagaen (i begyndelsen af 2. bog) åbenbart er en genganger af ham, ligesom kongerne Olimar og Strumik i Fred-Frodes saga (i Saksens 5. bog) er gengangere af Venderhøvdingen Otimar og Venderkæmpen Strumik, som Sakse omtaler ved et par af de følgende Vendertog. At Valdemars førerskab som sædvanlig fremhæves stærkere end hos Sakse, behøver næppe at nævnes.

Nu følger i begyndelsen af sagaens 122. kapitel et meget karakteristisk afsnit, som ikke har noget modstykke hos Sakse. Sagaen beretter: Valdemar gav sin søn Kristoffer rige i Jylland; han havde hertugdømme i Hedeby og det rige som hører dertil; han var en mægtig mand. Kong Valdemar havde jævnt hen stor møj, mens han rådede for riget; han gjorde otte ledingstog til Rygen, inden han vandt landet. — Dette lille stykke med den stærke interesse for kongehusets forhold og for kong Valdemars personlige indsats er meget typisk for sagaens hjemmelsmand; det er iøvrigt noget påfaldende, at Sakse rent glemmer at fortælle om Kristoffers indsættelse til hertug i Slesvig.

Derefter følger i sagaen et ganske kort referat af det tog, som Absalon og Kristoffer (samt Magnus Eriksøn ifølge Sakse) foretog til egnen om Tribsees i Forpommern; det hedder her: En vinter ved fastetid foer hertug Kristoffer og bisp Absalon til Svold og brændte dér alt op til Tribuzis (Tribsees), så at det lå øde mange vintre efter; da lå de 20 nætter vejrfaste i åen Svold i stort uvejr, og fik siden bør og foer hjem (alt i ret nær overensstemmelse med Sakse). — Derimod omtaler sagaen

ikke det følgende ledingstog til Volgastegnen, på hvilket kongen ifølge Sakse fra hertug Henrik fik bud om Buris' forræderi, ligesom dette ikke nævnes med et ord i sagaen; slige indre vanskeligheder har sagaens hjemmelsmand, som før nævnt, åbenbart ikke anset det for betimeligt at omtale. Heller ikke Nordmændenes indblanding i Buris' forræderi eller Valdemars andet Norgestog nævnes med et ord, og sagaen går nu direkte over til at skildre Rygens erobring.

Sagaens fremstilling af denne er affattet i den sædvanlige kortfattede stil og slutter sig i det hele nær til Saksen. Det hedder i den: Efter dette stod det roligt i tre vintre, inden Rygboerne brød det forlig, som før var sluttet. Da udbød kong Valdemar leding og foer til Rygen og kom der på Hvidesøndag og vandt borgen Arkon (Hvidesøndag, d. første Søndag efter Påske, passer ikke særlig godt med Saksen's fremstilling). Da kom til kong Valdemar Tetislav, Rygboernes konge, og hans broder Jarimar og alle de bedste mænd af Rygboerne (if. Sakse skete dette på stranden ved Karenz) og gav landet og sig selv i kong Valdemars magt og bad ham gøre med dem som han vilde. Da bød kongen dem tage ved kristentroen; de sagde sig at ville gøre som kongen og Absalon bød. — Efter disse meget kortfattede meddelelser følger en med Saksen's skildring nøje overensstemmende fremstilling af, hvorledes Sune Ebbeson lod Svantevits billede slæbe ud af hovet, hugge i stykker og brænde under madkedlerne. — Derefter fortsætter sagaen: Bisp Absalon og alle klerkene kristnede folket og døbte 1300 (tallet ikke hos Sakse) på én dag. Morgenen efter foer kongen og hans mænd til Karenz og lod der omstyrte tre afgudsbilleder: Rygevit, Porevit og Porenut (navnene forvanskede i sagaens håndskriftlige overlevering); derefter fortælles det samme »fule jærtegn« om disse guder, som også Sakse beretter. — Samme dag, hedder det videre, som disse afgudsbilleder blev brændte, kristnede de 900 (tallet ikke hos Sakse) og viede 11 kirkegårde (hos Sakse: 3). De tog dér meget gods af gudernes: guld og sølv, silke og pel og purpur, hjelme og sværd, brynjer og alskens våben.

Derefter tilføjer sagaen følgende, der ikke er afhjemlet i

Saksens fremstilling: En femte gud hed Pizamar, han var i staden Åsund (bør rettes til Jasmund), han blev også brændt. Han hed også Tjerneglov, han var deres krigsgud og foer på hærfærd med dem; han holdt længst ud, men dog fik de ham den tredje vinter derefter; og de kristnede i alt i landet 5000 i denne færd. Derefter foer kong Valdemar og biskop Absalon og hele hæren hjem. — Her giver sagaen således en af Sakse uafhængig overlevering, der indeholder et par ellers ukendte vendiske gudenavne og i det hele ser ret troværdig ud. — Endelig fortsætter sagaen i begyndelsen af kapitel 123: Medens kong Valdemar levede, blev der rejst 11 kirker på Rygen, og bisp Absalon indviede dem. Der er nu biskopssæde i byen Osna, og er der nu i det bispedømme 130 kirker. — Denne efterretning, der ikke genfindes hos Sakse, synes at stamme fra adskilligt senere tid (c. 1200 eller senere) og røber den samme sans for statistisk-topografisk redegørelse, som vi også tidligere har mødt i sagaens særstof. — Endelig meddeler sagaen en enkelthed vedrørende kong Valdemars personlige forhold, der strider såvel mod dens egen senere fremstilling som mod Saksens og vel snarest må skyldes en misforståelse af hjemmelsmandens ord; den beretter nemlig, at efter at Rygen var kristnet, drog kong Valdemar ikke mere (personlig) i ledning.

Derefter følger i sagaen en redegørelse for, at for det gods' skyld, som kong Valdemar tog på Rygen, opstod der uenighed mellem ham og hertug Henrik, fordi denne sagde at Rygen var hans land og at han ejede det gods. Han bød da Østvenderne hæрге på Danmark. — Denne efterretning genfindes ikke hos Sakse, men den stemmer med Helmold og er utvivlsomt rigtig, idet den passer ypperligt til hele situationen i de følgende år. Her er således atter et af de punkter, hvor sagaens særoverlevering giver et nyttigt komplement til Saksens fremstilling. — Sagaen fortsætter: Da kong Valdemar spurgte det, bød han Absalon og Kristoffer, at de skulde væрге landet; men de vilde ikke tage imod dem til lands, men udbød ledning, et skib fra hvert herred i Danmark. — Der gemmer sig sikkert heri en hentydning til den omordning af krigsførelsen mod Venderne,

der ifølge Sakse fandt sted umiddelbart efter Rygens erobring, idet de store fælles ledingstog afløstes af en mindre flåde af vagtskibe, der under Absalons og Kristoffers anførsel såvidt muligt hele året kunde bekæmpe de vendiske sørøvere; men tanken er ikke så tydeligt udtrykt som hos Sakse.

Nu følger i sagaen en skildring af Absalons og Kristoffers påfølgende kampe med Kurer og Ester ovre ved Øland, der vel i begivenhedernes grundtræk stemmer med Sakses, men absolut er langt mere »chauvinistisk« tilskåret og aldeles lægger dølgsmål på de store vanskeligheder, den danske hær var stedt i. Sagaens fortælling lyder omtrent som følger: Men da de var ude på hærskibene, spurgte de, at Kurerne havde en hær ude og hærgede på Blekinge; de vidste dog ikke sikkert, om dette var sandt, og det tyktes dem da, at de måtte gøre noget i den anledning; og tog de da den beslutning, at Kristoffer og Absalon og Esbern foer did og sejlede til Øland; dér tog de meget gods og mange mænd (hos Sakse skåner de netop Ølændingerne). Men da de kom til deres skibe, spurgte de, at Kurerne var ved Møn (Sakse nævner intet navn, men det fremgår tydeligt af hans skildring, at det hele foregår ovre i den østlige del af Østersøen); de løslod da det folk, de havde taget dér, stæv-nede straks did, hvor de var, og fandt dem ved en havn, som hedder Jarnloke (navnet ikke hos Sakse). Men da Kurerne fik at vide, at en hær drog imod dem, trak de deres skibe på land og byggede sig et værn på landet (således også hos Sakse) og tænkte at det var Sveer. En gammel mand af Kurerne sagde, at det var Daner, »og er det ikke rådeligt at oppebie dem«, sagde han. Da roede den gamle mand bort med sine skibe, men de andre Kurer lå tilbage med ni skibe (episoden med den gamle mand findes ikke hos Sakse). Da kom Kristoffer og de andre til med deres hær, og indlod sig straks i kamp med dem; og dér faldt alle Kurerne, så at ikke en moders sjæl undkom, men 2 mænd faldt af Danerne. Siden tog Danerne dér deres skibe og gods og drog hjem med, og havde nu fanget en stor sejr. — Hvad der, som ovenfor nævnt, særlig falder i øjnene ved denne beretning, er, at den aldeles fortier den vanskelige

situation, som den danske flåde en tid lang var bragt i, og fremstiller det hele som en yderst let sejr, der som sædvanligt også talmæssigt overdrives stærkt. »Den gamle mand« er næppe andet end en af sagamandens statister; bortset fra navnet på havnen (der sikkert ikke med sagaen bør henlægges til Møn) er der næppe grund til at formode, at der for sagaens hjemmelsmand har foreligget væsentlig andet og mere end Sakses skildring; men denne er ganske vist ved genfortællingen blevet ret grundigt omdannet i Danernes favør.

Nu følger i Knytlingasaga en forholdsvis udførlig redegørelse for sankt Knuds skrinlæggelse i sommeren 1170 og det påfølgende forlig mellem Valdemar og Erling jarl af Norge. Det hedder først i nær overensstemmelse med Sakse: Denne sommer ved midsommerstid blev den hellige Knud Lavard, kong Valdemars fader, skrinlagt i Ringsted, og der skete da fagre jærtegn på hans hellighed. Og Knud, Valdemars søn, blev da viet til konge med sin faders råd og samtykke af hele almuen i Danmark; han var da få vintre gammel. Da blev også sluttet forlig mellem kong Valdemar og Norges konge Magnus Erlingsøn. — Dernæst fortsætter sagaen: Så kom Erling Skakke, kong Magnus' fader, til Danmark og traf kong Valdemar i Randers (stedfæstelsen findes ikke hos Sakse), og de taledes meget ved om Norges konges og Danekongens mellemværende.

Såvidt stemmer sagaen i det hele vel med Sakse; men med hensyn til indholdet af forliget er der en påfaldende forskel mellem de to kilders referat. Sakse beretter nemlig, at Erling gik ind på at fostre Valdemars spæde søn Valdemar, og hvis Magnus Erlingsøn skulde dø uden ægte arving, skulde Valdemar Valdemarsøn være hertug af Norge og rigets arving. Endvidere blev Erling kong Valdemars mand og lovede at følge ham i ledning med 60 skibe. — Sagaen véd derimod intet herom, uden forsåvidt den beretter, at Valdemar fik anerkendt sin højhedsret over Viken, men satte Erling til jarl derover (det er naturligvis hertil, at Sakse sigter med sine ovenanførte ord om, at

Erling blev Valdemars mand); om den dynastiske aftale véd den intet at melde. Til gengæld har sagaen en lang redegørelse for slægtskabsforholdet mellem Valdemar og Erling samt hans søn, og tilføjer, at det havde været en privat aftale mellem Valdemar og Erling, dengang Valdemar hjalp ham og hans søn til at vinde Norge, at han skulde have Viken til løn derfor. — Som det vil ses, er det stadig Valdemar Sejrs synspunkt, der er afgørende for sagaen; således som forholdene senere havde udviklet sig, havde denne ingen interesse i, at aftalen om hans tronfølgeret i Norge skulde komme offentlig frem, men derimod nok årsag til at fremhæve hans faders ret til Viken. At sagaens meddeler har stået Valdemar Sejr meget nær, skønnes tydeligt af de nøjagtige meddelelser om frændskabet mellem de to kongehuse.

Derefter skildrer sagaen det Vendertog, der fandt sted om høsten samme år, og dens beretning holder sig her i førstningen nær til Saksess fortælling, selv om den er så kortfattet, at man ikke rigtig forstår situationen uden at have Saksess udførlige skildring ved hånden. Det hedder i sagaen: Denne høst udbød kong Valdemar leiding og foer til Jomsborg og til Stenborg (c: Julin og Kamin); det er østligst i Vendland. Kongen foer ad et lidet sund og tænkte at slippe ud deraf (dette forstås først rigtigt, når man af Sakse véd, at den danske flåde var stævnet ind ad Swinemünde og derefter ad den østlige Oderarm, Diewenow, ud mod havet, hvor udløbet dog var for grundt til at skibene kunde slippe igennem). Da sagde Danerne (hos Sakse: Jyderne), at de tyktes at være kommet ind i en sæk¹, og sagde at dette var bisp Absalons råd og værk: han havde fået dem ind i en sæk, som ingen af dem kunde slippe ud af, »ti der er hær inde på land ved siden af os, og flåde udenfor os; dette er dog ikke kommet tidligere end man kunde vente, da du ikke tænker på andet end at fuse frem og udmærke dig;

¹ Det er ganske morsomt, at sagaen udtrykkeligt bruger denne vending, der afgørende støtter min rettelse (i den kommende Sakseudgave) af *discissum saxi vinculum* til *discissum sacci vinculum* (Müller-Velschows udg. s. 864, l. 5).

men selv om du er en stor hærmand og kæmpe, så er det dog ikke sikkert, at du kan blive ved med at tiltro dig selv alt og andre ingenting, selv om det en tid lang er gået sådan.»

Medens denne tale er en (noget udvidet) gengivelse af de oprørske Jyders tale hos Sakse, er Absalons svartale i sagaen et konglomerat af den tale, som Skorre Vagnsøn hos Sakse holder til Jyderne for at forsvare Absalon, og det råd, som Absalon senere på høvdingestævnet på Valdemars opfordring fremsætter. Det hedder i sagaen: Da svarede bisp Absalon ganske roligt: »Siden det er mig, der har bragt eder i vande, så skal jeg også frelse eder af vande; men slige ytringer vil jeg ikke oftere høre; ti vi burde have mands- og ikke kvindehjerte og ikke tale ilde om nogen, selv om der ikke altid synes at være magsvejr i vente (denne del af talen svarer til Skorre Vagnsøns tale hos Sakse). Nu vil jeg og mit følge fare først, og mine råd skal I så følge; men hvis I ser, at vi slipper ud af sundet, så skal I hastigt gøre jer rede og sprænge til hest frem på landjorden, og ride i fylket skare frem mod landhærene, og lad os så se, hvordan angrebet løber af (denne del af talen svarer til Absalons råd i høvdingestævnet hos Sakse).

Sagaen fortsætter: Bispens råd blev fulgt. Venderne havde en stor hær både til lands og til vands; men førend Vendernes flåde var gjort klar, roede biskoppen imod dem og yppede straks hærråb, og hele flåden flyede, som lå i vejen for dem, og turde ikke slås med ham; men hestfolket red til borgen (c: Julin) og mødte Venderne udenfor den og gav sig i kamp med dem; bisp Absalon kom dem da også til hjælp, da han ikke fandt nogen modstand fra flåden; da vendte mandefaldet sig snart til Venderne, så at de i kort tid dræbte 6000 af dem, men de andre flyede; de tog mange folk til fange og bragte ombord i skibene. — Denne fremstilling er i det hele i ret nær overensstemmelse med Sakse, om end meget kortfattet i forhold til hans skildringer; tallet på de faldne Vender er som sædvanligt en tilføjelse af sagaen.

Sagaen fortsætter: Morgenen efter kom en mand ridende ned til dem fra landet og sagde, at han vilde underhandle om

forlig på sine landsmænds vegne, men han foer i virkeligheden med falsk og svig, og bisp Absalon lod ham gribe og fik sande efterretninger af ham; siden var han i bispens varetægt i fire nætter, og så løste hans søn ham ud for 100 mark sølv. — Dette også i nogenledes overensstemmelse med Sakse, der dog ikke kender noget til Venderens svigefulde hensigter eller til hans tilfangetagelse og løskøbelse.

Alt i alt bærer sagaens fremstilling af dette Vendertog præg af aldeles overvejende at være genfortælling af Sakses stof, dog med visse hukommelsesforskydninger (sammenblandingen af Skorre Vagnsøns apologi for Absalon og af dennes egen tale i høvdingerådet).

Nu følger i sagaen en episode, som Sakse fortæller i en helt anden sammenhæng, nemlig ved år 1167 eller så, da man i Danmark ventede indfald af Sakserne. Det hedder i sagaen: Derefter foer Danerne hjem, og da bisp Absalon sejlede nordpå til Øresund, lå han i Hylleminde med seks skibe¹. Det var syv nætter før Allehelgensdag. Bispens og hans mænd lå med tre skibe ved mindet, men de tre andre var oppe i strandkanten. Medens bispens læste ottesang, kom ni Venderskibe imod dem, alle overmåde store, og lagde straks til kamp imod dem, og da de havde kæmpet en lille tid, greb Venderne til flugten; Danerne tog et skib fra dem, men otte undslap. Siden foer bispens hjem og kom hjem syv nætter efter.

Denne lille episode, der hos Sakse fortælles langt udførligere og med særdeles interessante biomstændigheder vedrørende den islandske sagamand Arnald i Absalons følge, hører ifølge sagens natur så nøje med til de partier hos Sakse, der bygger på Absalons (og måske Sakses egne) personlige minder, og har så ringe betydning for de samlede Venderkampe, at man næsten nødvendigt ledes til den antagelse, at sagaens hjemmelsmand har sit kendskab til den fra Absalon selv eller måske snarere fra Sakses værk; men han har, måske som følge af fejlhuskning,

¹ Ifølge Sakses langt udførligere fortælling må Hylleminde søges i nærheden af Slagelse, snarest er det identisk med Korsør nor. Herom må jeg i det hele henvise til min afhandling i festskriftet til Kr. Erslev (1927).

henført den til et andet tidspunkt og en anden sammenhæng end den som Sakse giver. At Hylleminde i virkeligheden skulde have noget med Øresund at gøre, er der intet der taler for.

Nu følger i sagaen en skildring af det tog, som de Danske den følgende sommer gjorde til Vagrien (toget til Stettin, som Sakse fejlagtigt skyder ind imellem, fortæller sagaen ikke på dette sted, da dens hjemmelsmand enten fra de danske årbøger eller andenstedsfra må have vidst, at det først fandt sted senere). Sagaen fortæller: Sommeren efter var der også udbudt leding, og flåden skulde mødes i Grønsund (if. Sakse ved Masnedø); der kom ærkebisp Eskil med Skåningerne, bisp Absalon med Sællandsfarerne, og Kristoffer med sit følge; de foer siden til Bramnæs og brændte der alt. Der kom imod dem en greve, som hed Hyrning (hos Sakse: Horne eller Urne), til kamp med dem og havde et stort følge og var en stor hærmand; men dog drev de snart hans hær på flugt; mange blev dræbte og nogle fangne (dette virker i det hele som et meget kortfattet og noget tendentiøst referat af Sakses skildring af toget; Sakse taler ikke om nogen stor sejr over Horne og hans folk). — Sagaen fortsætter: Siden foer Danerne til skibene og traf kong Valdemar ved Gedsør og fortalte ham om deres tog; da misundte Jyderne dem dette og sagde, at Sællandsfarerne fik alt gods, men de syntes at de selv gik glip deraf. — Dette træk om Jydernes misundelse forekommer også andensteds i sagaen; det nævnes derimod ikke af Sakse i denne sammenhæng.

Derefter findes i sagaen følgende meget kortfattede beretning om det følgende Vendertog: Saa foer kongen til Strelø med sin hær og red der op til Tribuzis (Tribsees) og i Tripiden; de brændte viden om landet, vandt borgene, dræbte indbyggerne, vandt bytte og drog siden hjem. — Dette svarer til Sakses udførlige beretning om indtagelsen af Otimars by; Sakse nævner ingen navne.

Hermed slutter sagaens 124. kapitel.

Knytlingasagas 125. kapitel indtager forsåvidt en særstilling, som det på grund af ufuldstændigheden af Saksess værk for årene 1172—76 kun på visse punkter lader sig sammenstille med dette. Flere af sagaens beretninger på dette sted har som følge heraf selvstændig kildeværdi. Dette gælder således straks om det første stykke i kapitlet, der lyder omtrent som følger: På denne tid forberedte hertug Henrik af Brunsvig sin Jorsalfærd; men inden han drog afsted, sendte han bud til bisp Absalon, at han skulde drage hans datter Gertrud imøde, som Knud Valdemarsøn skulde have; men bisp Absalon var da syg og kunde ikke rejse, og det tyktes hertugen ilde. Men om vinteren mod Jul sendte hertug Henrik hende til Hedeby og sendte brev til bisp Absalon og sagde deri, at ingen mand i Danmark stolede han mere på end ham. Siden sendte kong Valdemar mænd at drage hende i møde og tog hæderfuldt imod hende. Men hertug Henrik foer til Jorsal og hjem igen.

Det er nærmest påfaldende, at denne beretning, der synes bygget på Absalons personlige minder, ikke genfindes i Saksess værk, og man fristes til en vis grad til at tro, at den måske oprindelig har stået der, men senere er faldet ud deraf — hvad der på grund af den overleverede teksts mangelfulde tilstand netop m. h. t. årene 1172—76 nok kunde tænkes muligt. Dog kan dens udeladelse naturligvis også have andre årsager; i hvert fald falder Henriks rosende udtalelse om Absalon mindre godt i tråd med den dom, som ellers i Saksess værk fældes over den store Sakserhertug.

Sagaen fortsætter: Men da den vinter var leden, udbød kong Valdemar atter hær og foer til Vendland og ind ad Plazmynni (Swinemünde) til Gorgasia (ukendt af Sakse) og brændte dér alt. Derefter foer kong Valdemar til Burstaborg (Stettin) og belejrede den længe; enden blev, at borgerne gav sig i kongens vold og gav ham gods til forlig og stillede ham gidsler. Derefter foer kongen tilbage til sit rige, og det stod så roligt i nogen tid. — Vi har her sagaens omtale af det tog til Stettin, som er kommet på en gal plads i Saksess værk, og som af årbøgerne sættes til c. 1176, medens sagaen snarere synes at henhøre det til

årene om 1173. Sagaen har et af Sakse ukendt stednavn, men virker iøvrigt her nærmest som et yderst kortfattet udtog af Saksens skildring.

Sagaen fortsætter dernæst som følger: Vinteren efter ægtede kong Knud fru Gertrud, hertug Henriks datter; og på den tid døde Kristoffer, kong Valdemars søn. — Begge disse efterretninger, der i høj grad savnes hos Sakse, ligger i samme interesse-sfære som så meget andet af Knytlingasagas særstof, der vedrører det danske kongehus' personlige og dynastiske forhold.

Derefter fortsætter sagaen — karakteristisk nok uden at mæle et ord om Magnus Eriksøns sammensværgelse mod Valdemar, der hos Sakse fortælles såre udførligt — på følgende måde: På den tid nedlagde ærkebisp Eskil sin værdighed og bad Absalon tage imod ærkebispedømmet; men han vilde på ingen mulig måde tage derimod; men siden tog kong Valdemar og ærkebisp Eskil ham med vold og satte ham så godt som halvt tvungen i ærkebispesædet og gav ham ærkebispens navn. Men om våren efter i fasten drog ærkebisp Eskil til Clairvaux — det er et stort munkekloster — og døde som munk dér; han sad adskillige vintre på Lundestolen.

Efter disse meddelelser, der nærmest virker som et meget grovt og omtrentligt samt yderst kortfattet excerpt af Saksens udførlige fremstilling, fortsætter sagaen: Valdemar spurgte, at Venderne havde bygget to borge i Plazmynni (Swinemünde), medens de var forligte og der var fred imellem dem; dette ærgrede i høj grad kongen og alle Daner, fordi de mente deraf at kunne slutte, at Venderne vilde bryde forliget. Der drog da sendemænd mellem Valdemar og Henrik om at de skulde udbyde hær og fare til Vendland og mødes dér; hertugen foer med sin hær til Demmin. Valdemar udbød leding af Danmark og foer over Volgast til Fuznon og hærgede, og alt landsfolket flyede; han brændte tre borge: Fuznon og Vinborg og Fuir (navnene ikke hos Sakse). Så foer atter sendemænd mellem Valdemar og Henrik om, at de skulde mødes i Grozvin; dér kom kong Valdemar til stævne, som de havde aftalt, men hertugen kom ikke. Siden lagde Valdemar sig for Kotskogaborg (Gützkow); han lå

for borgen om natten og brændte den natten efter og foer siden til sine skibe og gjorde dér ende på fejden. Siden foer Valdemar til Plazmynni (Swinemünde) og foer ud dér. Men de to borge, som Venderne havde bygget, dem havde floden taget om vinteren og nedbrudt dem helt. Derefter foer kongen hjem.

De to borge ved Swinemünde, som omtales i begyndelsen og slutningen af dette stykke, nævnes først senere af Sakse (i slutningen af 15. bog); men da Sakse her udtrykkeligt meddeler, at de var byggede i steden for en ældre, som Venderne tidligere havde bygget (uden at Sakse har nævnt noget derom), og som var lagt øde af havet, er der grund til at tro, at det forholder sig rigtigt med Knytlingasagas meddelelse, hvorefter borgenes (skal altså rettere være: borgens) opførelse var anledningen til Valdemars og Henriks fælles Vendertog (Sakse nævner som påskud en udplyndring af Valdemars sendemænd, som Venderne havde gjort sig skyldig i, hvad der vel også kan have været en medvirkende årsag). Sakse nævner, at Valdemar stak ild på Julin by, som indbyggerne havde ladet i stikken; dette svarer til erobringen af de tre borge med de besynderlige navne, som sagaen beretter. Også Sakse omtaler det møde mellem Valdemar og Henrik, der ikke blev til noget; men hos Sakse er det nærmest Valdemar, der har skylden herfor, idet han vender om undervejs, fordi der var en dyb flod og andre hindringer imellem. Mødestedet nævnes ikke hos Sakse. — Alt i alt stadfæster da også dette kapitel af sagaen det hovedindtryk, som vi tidligere har fået af dens hjemmelsmand: vel orienteret i de politiske forhold (måske på enkelte punkter bedre end Sakse), med en stærk dynastisk interesse for det danske kongehus og begivenhederne i dette, og med en ligeså stærk forkærlighed for Valdemar den store personlig.

Sagaens 126. kapitel begynder med en kort notits om, hvordan paven tilstod Absalon palliet og legatværdigheden over Sverige (svarende til slutningen af Saksens 14. bog), og derefter

hedder det: Da den vinter var leden, udbød kong Valdemar leding af hele Danmark, og flåden samledes i Grønsund (Sakse nævner dog udtrykkeligt, at Nørrejyderne sad hjemme). Da vilde kong Valdemar ikke længere fare selv, men bød mandskabet, at det skulde lyde kong Knud, hans søn, og ærkebisp Absalon, og satte dem til høvdinger over hæren, men han vilde ikke selv fare af landet. Siden foer de til Volgast og opbrændte alt dér; derfra foer de til Osna og opbrændte alt dér, både borgen selv og alt som var bygt der; da kom Burislav og Kasimar, som var hertuger østpå i Vendland, til møde med Knud og Absalon og bad dem om nåde og stillede dem gidsler af alle deres lande, og gav kongen 1500 mark og bispen 500 mark, for at det forlig skulde stå ved magt, som tidligere var sluttet med Venderne af kong Valdemar, og som Venderne selv havde brudt; de lovede så at holde fred med alle de lande, som kongen ikke vilde have at de hærgede på. De kom tilbage niende dagen efter, at de var faret bort, og traf kongen på Møn (denne ø nævnes ikke hos Sakse). Han undredes over, at de kom så hastigt igen, men de sagde ham tidende om hvad der var udrettet på deres færd og hjembragte ham gods og gidsler, og kongen takkede dem for deres færd.

Skildringen af hele dette Vendertog svarer nøje til Sakses udførligere fremstilling i begyndelsen af hans 15. bog, blot med den sædvanlige forskel, at Sakse ingen tal nævner; iøvrigt gør sagaens beretning nærmest indtryk af at være en genfortælling efter Sakses (dog at Absalons ønske om at føre krigen videre og ikke tage mod forliget er udeladt, sandsynligvis for at det ikke skulde kaste en skygge over fordelene ved det indgåede forlig).

Sagaens 127. kapitel begynder (karakteristisk nok uden så meget som at nævne det store skånske oprør, der optager så stor en plads i Sakses fremstilling) således: Derefter led fem vintre (rettere: tre), i hvilke leding ikke var udbudt; men i den fredstid gjorde Venderne borge og kasteller og byggede

mange virker i deres land, som tiltrængtes til landeværn. Da kong Valdemar spurgte dette, vidste han, at Venderne ikke vilde holde dette forlig bedre end det forrige; han udbød da ledning tidlig om våren. Men da ledingen samledes i Grønsund, blev kong Valdemar syg; han talte da med sit følge og bad dem udføre toget som ellers, og satte sin søn kong Knud og ærkebisp Absalon til høvdinger over hæren. —

Alt dette stemmer nøje med Sakse, der dog ikke begrundet kongens overdragelse af kommandoen til Knud og Absalon med Valdemars sygdom, men giver nøjagtig den samme begrundelse derfor som ved forrige Vendertog (at eventuel modgang ikke vilde skade de Danskes sag så meget som hvis kongen selv var med); der er her al grund til at tro, at sagaen er bedst underrettet.

Derefter fortsætter sagaen: Men de vilde ikke skilles fra ham, førend de vidste, hvordan det gik med hans sygdom. Kong Knud gav så med ærkebisp Absalons råd hele hæren hjemlov. — Sagaen nævner her ikke et ord om den virkelige årsag til den hjemlov, der blev givet, nemlig Jydernes opsætsighed, som Sakse udtrykkeligt angiver; dette stemmer godt med den systematiske forbigåelse af alle indre uroligheder og vanskeligheder, der er ejendommelig for sagaen.

Sagaen fortsætter: Kong Valdemar døde af denne sot *2. nonas Maji* (3: 6. Maj; den virkelige dødsdag var dog den 13. Maj; datoen, der således er blevet forskudt en uge i sagaens overlevering, findes selvfølgelig ikke hos Sakse). Han blev ført til Ringsted og jordet dér, og hans død vakte stor sorg blandt almuen i hele Danmark. Da havde han været enekonge over hele Danmark i 26 vintre (rettere: 25) og havde haft 28 kampe i hedenske lande og krigede altid med hedenske folk, så længe han levede, og vilde forøge Guds kristenhed. Kong Valdemars og dronning Sofies børn var Knud konge og Valdemar Gamle, som siden var konge i Danmark, og som har været en af de berømmeligste konger her i de nordiske lande; hos ham var Olaf Thordsøn og lærte mange fortællinger af ham, og han havde mange berømmelige frasn om ham.

Til hele dette så at sige officielle eftermæle over Valdema findes intet tilsvarende hos Sakse; det må øjensynligt være inspireret af en mand, der havde stået Valdemar meget nær og særlig var interesseret i at fremhæve hele den udadvendte side af hans kongegerning, med de mange Venderkampe og kongens iver for at kristne hedninger. Heldigvis undlader sagaen ikke at give et bestemt fingerpeg både om, hvem dens hjemmelsmand har været for dens skildring af Valdemar den store regering, og hvem denne hjemmelsmand har været inspireret af, idet den til lovtalen over kong Valdemar føjer en ikke mindre varm over hans søn Valdemar Gamle (o: Valdemar Sejr), med tilføjende af at Olaf Thordsøn var hos ham og lærte mange frasagn af ham. Sjældnen har vel en historisk kilde peget mere eftertrykkeligt på sin hjemmelsmand og på, hvor denne havde sin visdom fra. Det er efter den udførlige gennemgang af alle sagaens efterretninger om Valdemar den store overflødigt i alle enkeltheder her at påpege, hvorledes alle ejendommeligheder i Knytlingasagas skildring af Valdemars kongegerning peger på hans søn Valdemar som den egentlige hjemmelsmand, hvis fortællinger med Olaf Thordsøn som mellemmand er kommet sagskriveren i hænde. Vi forstår nu den stadige tilbøjelighed til at trænge Valdemar mere i forgrunden end dette er tilfældet hos Sakse; vi forstår de mange enkeltheder om Valdemars personlige forhold og i det hele om de dynastiske forhold i Danmark, som sagaen har forud for Sakse; vi forstår også den systematiske fortællelse af de indre uroligheder og vanskeligheder under Valdemar, som hans søn naturligvis ikke har haft nogen grund til at delagtiggøre en udlænding som Olaf Thordsøn i. Selv en lille enkelthed som den, at Absalon i scenen med Dombor af en fejltagelse kaldes ærkebiskop, falder der nu et ejendommeligt lys over: for Valdemar Sejr måtte Absalon først og fremmest stå som ærkebisp, der ledede hele rigets politik; han var jo kun en lille dreng på 7—8 år, da Absalon blev ærkebisp. Nu forstås det også bedre, hvorfor sagaens hjemmelsmand i det hele er så vel orienteret i såvel Danmarks som Nordtysklands topografi, og hvorfor sagaen ikke sjældnen meddeler stednavne,

der mangler hos Sakse. Også forkærligheden for talstørrelser og for statistisk-topografiske opgivelser er ganske karakteristisk i denne sammenhæng.

Nu forstås også bedre de ikke sjældne omdannelser og forvanskninger af det fra Sakse kendte fællesstof: det er for en stor del erindringsforskydninger, opståede ved gengivelse efter hukommelsen af de fortællinger, Valdemar dels kan have kendt fra Absalons mundtlige meddelelser, dels og fornemmelig vel fra læsning i Sakses historieværk, som jo er dediceret til ham. Disse erindringsforskydninger er jo så meget mere sandsynlige, som Valdemar Sejrs meddelelser ikke er tilgået sagaskriveren direkte, men gennem Olaf Thordsøn som mellemmand. Flere af omdannelserne, således sammenblandingen af Dombors to taler og af Skorre Vagnsøns og Absalons taler på toget i Odermundingen, må netop betegnes som sådanne typiske hukommelsesforvanskninger. Andre omdannelser af fællesstoffet har et mere tendentiøst præg og går ud på at fremstille de Danskes sejre i det mest glimrende lys, stundom med urimelige talangivelser af de faldne fjender (der dog måske nok tildels kan skyldes den mangelfulde overlevering af sagaens tekst).

Med hensyn til det ovenfor berørte problem, om Valdemar Sejr har kendt det for Sakse og Knytlingasaga fælles stof fra Absalons personlige meddelelser til ham eller fra direkte læsning i Sakses historieværk, forekommer det sidste mig overvejende sandsynligt, ikke mindst fordi det med ganske enkelte undtagelser er de samme fortællinger, der går igen i Sakses Danesaga og i Knytlingasaga — naturligvis fraregnet de efterretninger, der, som ovenfor påvist, må antages at skyldes Valdemar Sejrs personlige viden om hans faders oplevelser. Af sådant stof, der må antages at skyldes personlige meddelelser fra Absalon, men ikke genfindes hos Sakse, indeholder sagaen næsten ikke andet end beretningen om Absalons sygdom ved den berammede modtagelse af Knuds fæstemø Gertrud i Slesvig med de tilhørende ord om hertug Henriks specielle tillid til Absalon, og her rejser sig endda det spørgsmål, om ikke dette med velberåd hu er udeladt af Sakse (se ovenfor s. 175).

Inden vi går over til sagaens slutkapitler om Knud Valdemarsøns Tegering, skal endnu anføres, at sagaen i slutningen af kapitel 127 ydermere beretter om Valdemar den stores død og deres giftermål og derved fører den franske og den svenske kongeslægts stamtavler ned til midten af 13. årh. (ikke uden fejl), som når Louis den hellige gøres til søn af Filip August. Kapitellet slutter med nogle ord om Kristoffer, Valdemars uægte søn med Tove, og en henvisning til at han var død ti år før faderen. — Til disse dynastiske efterretninger, der for de ældre partiers vedkommende sandsynligvis også går tilbage til Valdemar Sejr, har Sakse intet tilsvarende.

Kapitel 128 i sagaen omhandler kejser Frederiks anmodning om lenshylding, Knuds og Absalons afslag, Burislavs af kejseren anstiftede angreb og Absalons strålende sejr over ham i sunden ved Rygen, alt i ret nøje tilslutning til Saksens fremstilling. Sagaens beretning lyder omtrent som følger: Efter kong Valdemars død tog hans søn Knud magten i hele Danevælden, og alle Daner tjente ham (det andet skånske oprør forbigås naturligvis i tavshed). Men da kejser Frederik spurgte kong Valdemars død, sendte han straks mænd til kong Knud og bad ham blive hans mand og tage Danmark til len af ham. Da rådført kong Knud sig med ærkebisp Absalon og med sine andre rådgivere om hvad han skulde svare dertil; og de rådede ham til at svare skånsomt og sige, at kejseren jo nok kunde give ham så stort et rige, at han blev hans mand, men for Danmarks rig havde han ikke behov at blive hans mand. — Dette svar, der jo åbenbart må opfattes som en prøveballon i retning af at realisere kejser Frederiks løfter til Valdemar om herredømmet over Vendland mod lenshylding af kejseren, står i en vis modsætning til Absalons totale afvisning hos Sakse; dets mere beherskede affattelse stemmer derimod godt med Valdemar Sejrs hele politiske og diplomatiske snille.

Sagaen fortsætter: Så fører kejserens sendemænd hjem med dette svar fra kong Knud. Men medens disse mænd var på

færden, sendte Burislav fra Vendland sin mand, som hed Prida¹, til kejseren og bragte ham hans hilsen og sagde, at han kunde snart udvirke, at kong Knud af Danmark blev kejserens mand, og det ikke senere end om et år. Kejseren takkede ham for hans ord og kyssede sendemanden og gav ham en god hest og brynje, skjold og hjælm og et helt våbenudstyr; han gav ham en god kappe og klædte ham vel (specifikationen af gaverne findes ikke hos Sakse). Siden lod han ham drage hjem og sige hertug Burislav, hans kæreste mand, at han nok holdt det vel, som han havde lovet kejseren. — Derefter udbød Burislav en stor hær og vilde fare til Rygen og vinde det rige under sig. Men da Rygboerne spurgte dette, sendte Jarimar mænd til ærkebisp Absalon for at sige ham, at Østvenderne var ude med en stor hær og ventede på Vestvenderne og agtede at hærge på dem; han bad ærkebispen hjælpe dem, hvis han vilde beholde landet. Ærkebispen bad dem tage djærvt imod dem og sagde, at han vilde komme at hjælpe dem. Derefter udbød ærkebispen en flåde (at han væsentlig kun fik Sællandsfarerne med, nævnes ikke) og sejlede til Vendland mod Burislav. Burislav havde 500 skibe og ventede endda på Vestvendernes styrke. Men da ærkebispen traf Burislav, begyndte der en hård kamp, og den endte sådan, at Burislav flygtede med 50 skibe (hos Sakse: 35), men ærkebispen og hans folk tog alle de andre, men noget af mandskabet slap op på land, andre druknede, og størsteparten blev dræbt. Denne kamp stod om våren på Pinsedag (rettere: 2. Pinsedag). Siden delte Danerne alt det bytte, de havde taget, og foer hjem.

I kapitel 129 skildrer sagaen dernæst de afgørende hærtog, hvorved Knud vandt hele det østlige Vendland. I det store og hele stemmer sagaen også her godt overens med Sakse. Dens fortælling lyder omtrent således: Denne samme sommer udbød

¹ Sakse kalder ham Bugislav ligesom hertugen selv, hvad der lyder mindre sandsynligt; antagelig gemmer hans rigtige navn sig i Knytlingasagas tilsyneladende noget forvanskede.

kong Knud leding af Danmark og foer først til Rygen og bød dem drage med til Volgast; derfra fik kong Knud stort hærfølge og foer siden til Volgast og hærgede og brændte alt dér. De lå længe for borgen. Ærkebisp Absalon foer op i landet med sit følge; han brændte to borge, dem som var byggede ved deres vej ind ad Plazmynni (Swinemünde; ifølge Sakse var de Absalons broder Esbern, der brændte dem). Da de var brændte foer han tilbage til kongen (dette fortælles hos Sakse først efter den følgende episode med Absalon og Bugislav). Da kom Burislav til lands; han sendte mænd til ærkebisen og satte ham stævne. Da var ærkebisen ombord, men Burislav agtede at svige ærkebisen på dette stævne og mente at have vundet alt, hvis han blev ryddet af vejen; han bad ærkebisen komme op på land og tales ved dér og sagde, at han satte megen lid til hans omsorg med hensyn til forlig mellem ham og kong Knud; men ærkebisen vilde ikke gå i land, fordi han anede — som det også var tilfældet — at Burislav vilde svige ham, og det blev ikke til noget med deres samtale. Men Burislav fik hjulpet sin borg ved at han lod føre proviant ind i den, medens forhandlingerne stod på med Danerne (dette træk genfindes ikke hos Sakse, men ser meget troværdigt ud). Petersmessedag angreb kong Knud borgen og kæmpede, men fik ikke dengang vundet den, og lå siden seks dage rolig dér, men foer siden bort, fordi provianter var nær ved at slippe op; men Venderne forfulgte og dræbte 60 mænd af Danerne. — Denne beretning om den forgæves storm og de Danskes påfølgende tab på tilbagetoget findes ikke hos Sakse; den bærer præg af tilforladelighed. — Beretninger om dette tog slutter her med ordene: Siden foer kong Knud hjem med hele sin hær.

Nu følger sagaens beretning om det næste (mindre) ledingstog mod Venderne samme efterår. Det hedder herom: Denne høst udbød kong Knud leding, 7 nætter før Mikkelsmesse, og foer til Rygen og havde stort hærfølge derfra, og foer derfra til Tribuzis (Tribsees) og så op i Tripiden (hos Sakse: Lybkin) og hærgede dér og brændte alt landet; han red også til deres købstad og brændte den. Dér mødtes så hele kong Knuds hær.

følge og lå dér i tre nætter, men deres skibe lå ved Strelø; om morgenen derefter foer de til Tikarø (α: Zicker ved Rygen, nævnes ikke hos Sakse) og vilde opbrænde Ostrusna, men vejret var imod, og de kunde derfor ikke brænde den (det forgæves forsøg på at brænde Ostrusna nævnes ikke af Sakse). Burislav spurgte dette og kom til med to skibe og vilde slutte forlig med kong Knud; men der stak i virkeligheden svig under. Da havde kong Knud ikke mere proviant at føde hæren med og drog derefter hjem til Danmark.

Som det vil ses, indeholder sagaen på adskillige punkter gode supplementer til Sakses skildringer af disse hærtog, hvad der jo ikke kan undre, når dens hjemmelsmand var instrueret af Valdemar Sejr, der selv havde oplevet disse tog som ganske ung mand; det er end ikke udelukket, at han personlig har taget del i dem.

Nu følger i sagaen skildringen af det sidste og endeligt afgørende tog til Pommern, der lyder omtrent således: Om våren udbød kong Knud leiding af Danmark; der var da med i hæren Absalon ærkebiskop og Esbern biskop (åbenbart fejlskrift for Esbern Snare) og mange andre mægtige mænd; de havde en stor hær og foer til Volgast og brændte på begge sider af åen, og foer så frem til Stenborg (Kamin) og brændte alt landet; Burislav undslap med nød og næppe; han kastede sig fra hesteryggen over en vold og kom således ind i borgen. Da kom kong Knud og ærkebisp Absalon ridende, og Burislav vinkede til dem og bad om fred og udbad sig en samtale med dem; men de bad ham sende mænd til dem med hans ærinde, således som han ønskede dette fremført. Og da hans sendemænd kom til Esbern biskop(!), bad de ham fremføre Burislavs anmodning for kongen og ærkebispem om at give ham lejde til at gå ud af borgen og tales ved med dem. De svarede, at de vilde tale med ham på tro og love, og at de ikke var så troløse som han. Burislav sagde, at han gerne vilde holde dem sin tro, og bad stævne fastsat mellem kongen og ham, samt lovede at ville komme inden tre nætters frist til møde med Knud konge. Kong Knud sagde, at han vilde sætte ham det stævne, men dog vilde han brænde

landet i mellemtiden, efter hvad han tidligere havde foresat sig, og den by, som lå foran borgen. Burislav bad kongen brænde så meget han vilde, og lovede dog at komme til mødet med kongen, men bad kongen give byen og domkirken, som lå dér, fred. Da kom kvinder (hos Sakse sikkert rigtigere: kannikerne) af byen og faldt kongen for fode og bad ham om ikke at brænde byen, og det tilstod kongen dem. Derefter foer kongen op i landet at brænde og var oppe i land om natten og brændte dér vidt og bredt. Morgenen efter gik kongen ombord; da kom Burislav til møde med kong Knud og ærkebispens og bad dem om nåde og stillede kongen gidsler, de bedste mænds sønner, som var i landene, og gav kongen 300 mark og ærkebispens 800 mark (tallene ikke hos Sakse). Da blev kong Knud høvding og værneherre for hele Vendland og foer siden hjem til Danmark.

Hele denne beretning viser den nøjeste overensstemmelse med Saksen og virker på alle punkter som en genfortælling af hvad denne meddeler — fraregnet den løjerlige misforståelse med Esbern biskop isteden for Esbern Snare, der neppe skyldes sagaens hjemmelsmand, men snarest er en håndskriftlig forvanskning (måske har der oprindeligt stået biskopsbroder e. l.); noget lignende gælder vistnok også om substitueringen af ordet kvinder for kanniker.

Vi kommer nu til sagaens 130. og sidste kapitel, der omhandler Burislavs død, og som indeholder betydeligt mere end Saksens slutord om samme æmne. Dets indhold er følgende: Om våren før påske kom Burislav til møde med kong Knud i Roskilde og var hos ham i påsken i stor kærlighed og bar sværd for kongen. Da Burislav foer hjem, gav kong Knud ham gode gaver, og de skiltes i venskab (dette Roskildemøde kender Sakse intet til). Men næste vår derefter om fasten blev Burislav syg; han sendte da bud efter sine rådgivere og havde samtale med dem og sagde, at hvis han kom sig af denne sot, vilde han træffe kong Knud, men hvis det ikke faldt i hans lod, bad han kongen ordne landene således som han vilde; han bad

også kongen for Guds skyld skænke hans børn venskab og skifte alt imellem dem som han vilde, fordi han så, at Jarimar, hans morbroder, havde nydt godt af at han stadig var kong Knud tro (alt dette i meget nøje overensstemmelse med Sakse; hvad der følger efter, har derimod intet tilsvarende hos Sakse). Af den samme sot døde hertug Burislav om fasten. Derefter foer Burislavs mænd til møde med kong Knud og sagde ham Burislavs død og det budskab, han havde sendt til kong Knud, og bad kongen hjælpe hans sønner og skifte alt imellem dem som han vilde. Siden satte de hverandre stævne ved Vordingborg; der kom Niklas og Henrik, Burislavs sønner, og skiftede kong Knud da landene mellem dem og indsatte formyndere for dem.

Som det vil ses, indeholder Knytlingasaga her en række positive oplysninger ud over Sakse; de ser alle særdeles troværdige ud og skyldes uden tvivl Valdemar Sejrs personlige meddelelser; han har rimeligvis selv været tilstede ved de møder i Roskilde og Vordingborg, hvorom sagaen beretter. Lige så afgjort sporer man den store konge som hjemmelsmand for sagaens slutord: Nu var kong Knud blevet værneherr over hele Vendland med ærkebiskop Absalons råd, og er nu hele landet i deres magt. Men i alle de kampe, som de havde med Venderne, siden kong Valdemar Knudsøn døde, var ærkebisp Absalon kong Knuds fører og rådgiver, og de havde ikke vundet slig en sejr, hvis han ikke havde været med, ti han har næsten været den største hærmand og kæmpe her i de nordiske lande. — Her slutter fortællingen om Danekongerne.

Det kunde være fristende at slutte denne afhandling med sagaens skønne lovord over Absalon, der, efter hvad her er formodet, må antages væsentlig at falde sammen med det eftermæle, som Valdemar Sejr har ønsket at give den store ærkebisp. Men det ligger dog nær at spørge, om der ikke også i de forudgående dele af Knytlingasaga kan opspores enkelte afsnit, der med nogen grund kunde henføres til Valdemar Sejr

(og Olaf Thordson) som hjemmelsmand; herved vilde den her fremsatte hypotese da ydermere vinde i sandsynlighed.

Der lader sig nu virkelig også påpege to kapitler, hvor man synes at kunne finde spor af Valdemar Sejr som hjemmelsmand; de vedrører begge hans faders historie. Det ene er kapitel 93 med den værdifulde stamtavle over Knud Lavards børn (der ikke genfindes hos Sakse); det synes rimeligt, at sagamandens gode oplysninger herom går tilbage til Valdemar Sejr personlig. — Det andet er kapitel 104, der handler om kongevalget efter Erik Emunes død og viser en så stor overensstemmelse med Sakses fremstilling, at dette ikke kan bero på tilfældigheder. Det hedder på dette sted i sagaen: På den tid var der mange mænd i Danmark, som var komne af kongelig æt, og som alle nærmest var børn af alder; de tyktes alle at være nære til kongedømmet, men rigets mænd kunde ikke blive enige; nogle vilde yde dem hjælp, men andre talte derimod, som det så ofte kan gå, at alle ikke kan forliges om én ting. Valdemar, hellig Knud Lavards søn, var da kommen til Danmark (if. sagaen havde han hidtil opholdt sig i Rusland, hvad Sakse ikke véd noget om); han var da otte vintre gammel, da hans farbroder kong Erik Emune blev dræbt. Sven hed Erik Emunes søn. Knud hed Magnus den stærkes, Nils' søns, søn; hans moder var Rikiza, datter af Venderkongen Burislav. Olaf hed Harald Kesjes søn; hans moder var Ragnhild, datter af Norges konge Magnus Barfod (Olaf nævnes ikke i denne sammenhæng hos Sakse). Disse var alle unge og håbefulde mænd; men på grund af kong Nils' og Erik Emunes ringe yndest var folk ikke ivrige for at tjene deres afkom. Det var de fleste mænds tale og vilje at tage Valdemar Knudsen til konge for hans faders yndests skyld; men fordi han var så ung, blev det med hans moders og deres andre venners råd indrettet sådan, at Erik Lam blev taget til konge; han skulde varetage riget ham til hånde, indtil han selv kunde tage sig af det. Erik Lam var en forstandig mand og yndet af Danerne; han blev kaldet Erik den spage.

Hele denne fremstilling (fraregnet den sidste sætning om

Erik Lam) stemmer meget nøje med Saksess fremstilling af sagen, hvorefter Erik kun skulde være en art rigsforstander, indtil Valdemar blev voksen; sagaen nævner blot ikke hovedmanden for denne ordning, der ifølge Sakse var høvdingen Kristjarn Svenson. Slægtskabet mellem de to beretninger er så slående, at den ene vanskeligt kan antages uafhængig af den anden; og det ligger da nær at tænke sig, at også denne oplysning (der i virkeligheden hører til Valdemar den stores historie) skyldes Olaf Thordsøns på Valdemar Sejrs fortællinger om hans faders oplevelser byggede meddelelser til sagaskriveren.

Længere tilbage i sagaen er det næppe muligt at finde skildringer, der er i direkte og nært slægtskab med Saksess beretninger. Heller ikke lader der sig med bestemthed udpege efterretninger, som særligt kan antages at have haft Valdemar Sejr til hjemmelsmand; dog kunde man måske nok have efterretningen (i kapitel 84) om, at Erik Egode i levende live forlenede Knud med hertugdømmet i Sønderjylland (der strider mod Sakse og i sig selv må være urigtig, da Knud var mindreårig ved Eriks bortrejse) mistænkt for at være påvirket af Valdemar Sejr, hvem det nok kunde være magtpåliggende at øge slægtens legitime arvefølge ved at fremstille Knud som direkte indsat af sin fader til grænsejarl. Noget afgjort lader sig dog vanskeligt sige herom.

Endelig findes der i den i Knytlingasaga optagne, adskilligt ældre Knudssaga, der iøvrigt er et selvstændigt produkt af sagalitteraturen, optaget et indskud, der også nok kunde lede tanken hen på Valdemar Sejr som hjemmelsmand. Jeg tænker her naturligvis på sagaens kapitel 52, der giver en oversigt over Danmarks kirkelige inddeling med tilhørende tal på kirker og på kongelige skipæn i de forskellige stifter. Dets topografisk-statistiske indhold er i slægt med flere mindre, i sagaens senere del indflettede notitser, som er påpegede i det foregående, og det ligger nær at henføre dets hovedindhold til Valdemar Sejr, hvis interesse for slige æmner har givet sig udslag i den berømmelige jordebog, som han lod udarbejde.

For 30 år siden påviste jeg i en afhandling om Harald Hens

ove (Hist. Tidsskr. 7. R. II), at de danske efterretninger hos en engelsk krønikeskriver, Radulfus Niger, var udtryk for bisp Valdemars syn på Danmarks historie. Hvis det på disse sider er lykkedes mig at sandsynliggøre, at Knytlingasagas fremstilling af Danmarks historie 1146—87 for en væsentlig del er et udtryk for, hvorledes Valdemar Sejr ønskede det nærmest foregående slægtleds historie opfattet, så er herved vundet et langt betydningsfuldere resultat, så vist som den store konges mægtige herskerskikkelse helt overstråler den mørke skygge, som hans ulykkelige navne og frænde kastede over sin tids historie.